

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

²⁰
Ltn

✓ 656

1 0 09

ՍԱՆԴՈՒԽՏ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՍ

Թ. ԹԷՐԶԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ — ՏԵՏՐ Ա.

ԱՌ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

1871

ՍԱՆԴՈՒԽՏ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՍ

Թ. ԹԵՐԶԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

1871

2018. 2018

4 656-60

29 655

Ներկայացուցման իրաւունքը Օրժազիւղի Բարեսէր
Ընկերութեանն է:

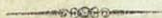
ՍԱՆԴՈՒԽՏ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՍ

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ	Արայ Հայոց
ՍԱՆԴՈՒԽՏ	Դասար Սանարկոյ
ԵՐՈՒԱՆԴ	Սարապէս Հայոց
Ս. ԹԱԳԷՈՍ	Աստուծոյ
ՇԱԽԱՐՇ	Պատարան
ՎԱՀՐԱՄ	Պարգամար
ԱՐԾՈԳ	Քրմայէս
ԽՈՌ	Դակիճ
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ԶՐԱՎԱՆՔ	

Տեսարան Սարգիս Սանարկոյ. 'ի Ե. արարուածի Բանտ
ապա Դաշան Շաւարշան:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ, ԹԱԳԷՈՍ, ՇԱԽԱՐՇ, ԵՐՈՒԱՆԴ

ԹԱԳԷՈՍ. Այն ինքն է ճշմարիտ Աստուածը՝ ով Թագաւոր, ինքը միայն Աստուած է: Այս Տիեզերքս որ բիւրաւոր հրաշալեօք զարդարուած է՝ իրեն աչքին դիմացը ոչինչ է, և ոչնչութիւնը աւելի գեղեցիկ Տիեզերքներով լցուած է իրեն համար. ինքը ըսաւ և ամէն բան եղաւ. ամէն բան զինքը կը քարոզէ: Մինչդեռ իր զօրութիւնը կը հաչակեն մըրիկը՝ որոնց մէջ ցամամբ կը պտըտի, և փայլակները՝ որ իր նայուածքներէն կը Թափթրփին, մինչդեռ իր զօրութիւնը կը քա-

րողէն ծովք՝ որ խռոված ատեննին իրենց հզօր արարչին հա-
յեւնն են, և ուրիշ սանձ չունին իրենց անյագ կատաղու-
թեանը՝ բայց միայն իր յունից սպառնալիքը. իր սէրը կը քա-
րողէ առաւօտեան անուշ հողմը՝ որ իր զուարթ թեւիկնե-
րովը կարծես ծաղկանց արցունքը կը սրբէ, իր սէրը՝ անսա-
տըսասր թռչնոց ձագը՝ որ բնազդմամբ աչքերը դէպ 'ի երկինք
կը վերցնէ բոյնէն, և իր սէրը դարձեալ արևը՝ որ երկնից
ընդարձակութեան մէջ կը թափառի՝ աչքերը գարձուցած
դէպ 'ի Վէհին աթոռը, որուն կարծես հրամանացը կը
սպասէ :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ. Եւ ո՛ւր տեսնեմքու Աստուծոյդ հեաքերը :
ԹՄԴԻՍՍ. Քու աստուածոցդ աւերակներուն վրայ : Ինքը
յաւիտենականութեան ամպերուն մէջ ծածկուած՝ Տիեզե-
րաց վրայէն կախած է արդարութեան կշիռքը. հոն են թա-
գերը և թագաւորութիւնները, իր ձեռքն է որ անյայտ ճամ-
բաներով կ'առաջնորդէ զմահականացուն որ կը գոռոզանայ՝
չգիտնալով հզօր ձեռքն մը գործիքն ըլլալը, սուրը որ կը փայ-
լն՝ կը սպառնայ՝ կը վերաւորէ, բայց վերջապէս ինքն ալ կը
խորտակի. և իր գործած աւերակներուն վրայ ինքն ալ կը
փշրի : Այն ձեռքը կը բարձրացնէ զմարդ ինչուան ուր որ
որոշած է . . . և մինչդեռ բոլոր Տիեզերաց աչքերը դէպ 'ի
այն հպարտը գարձած են՝ այն ամբաբաւան շէնքը կը կոր-
ծանի կ'իցնայ. ինչպէս թանձր մուխը որ խաղաղ օդին մէջ կը
գիլուի՝ և իր մութ ձեռքին տակ արևն անդամ կը ծածկէ,
բայց հովը փշածին պէս կը ցնդէ զայն . . . : Ո՛ւր ես Բաբելոն,
Նինուէ՝ քու բուրդերդ ո՛ւր են . . . այն ի՛նչ լուութիւն կը տի-
րէ ձեր ճամբաներուն մէջ . . . քու փառքդ ալ անշըշունջ ա-
ւերակացդ վրայ կը քնանայ . . . հոն ուրեմն սլ թագաւոր,
հոն գացէք դուք ալ, սլ ժողովուրդք, սորվելու համար. այն
լուութիւնը ձեզի ամէն բան պատմէ. և կործանեալ բուրգերը
աւելի սարսափեցնեն պիտի զձեզ՝ քան թէ երբ բիւրաւոր
կարիճներով պաշտպանուած էին. այն աւերակներուն նա-
յեցէք, աստուածութիւն մը անոնց վրայէն անցած է. կար-
գացէք թէ այն խորտակեալ սպրխսններուն վրայ ի՛նչ գրեր է
Սմենակալին մատը . . . « ՈՉՆՉՈՒԹԻԻՆ » :

ԵՐՈՒՍՏԿ. Սրգարև վսեմ և գեղեցիկ գաղափարք :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ. Ի՛նչպէս այդչափ հրաշք կրնայ գործած

ըլլալ Աստուած մը, որ մարդկանցմէ նախատալից կերպով խաչուած է :

ԹԱԴԻՍՍ • Նախատալից կը կոչես մարդկութեան համար մեռնիլ : Տիեզերք լի անօրէնութեամբք՝ կորստեան վիհը հասած էր . արդարութեան սուրը երկնից երեսը կը սպառնար . . . երբոր յանկարծ ձայն մը, « Կեցի՛ր » գոչեց՝ « ահա ամենուն տեղ ես կը մեռնիմ » . այս ըսելով, սէ՛ր անպատում, Աստուած մը իր փառքը թողլով մարդ եղաւ . . . Աստուած մը մեռաւ . . . այն ահաւոր անդունդը որ կայ աստուածութեան և ոչնչին մէջ՝ սէրը լեցուց . . .

ԵՐՈՒՍՆԴ • Քրիստոնէից այս գաղափարները որ կը լսեմ, կը կարծեմ թէ ասոնք կամ մէյմէկ խենդ են և կամ մէյմէկ աստուած :

ԹԱԴԻՍՍ • Ո՞վ կրնայ քրիստոնէի մը սրտին զգացածը բացատրել . քիչ կը համարի ինքը իր Աստուծոյն սիրոյն կեանք մը միայն զոհելը :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Եթէ սիրոյ կրօնք կը կոչես այն որ արին և մահ կը քարոզէ՝ սրջափ աւելի սիրոյ ըլլայ պիտի մեր կրօնքը որ հեշտութեամբ կ'ըլլայ : Գեղեցի՛կ սէր՝ որ կոյս մը իր մանկութեան վարդերը արեանցը մէջ թաւամեցընէ . երիտասարդը՝ որ հայրենեաց սաշտոպան մը կը խոստանար՝ գերեզմանին մէջ իր յոյսերը թաղէ :

ԹԱԴԻՍՍ • Քրիստոնէի մը համար գերեզմանը անմահութեան դուռն է :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Այդ անմահութեան դռնէն՝ շատերը անդիլի աշխարհ խաւրեցի . բայց ձեր անիծեալ կրօնքը հարիւր գըլխով հրեշին կը նմանի, որուն գլուխները որջափ կը կտրէին՝ այնչափ նորէն կը բուսնէր : Ո՛հ, գլխնայի թէ արմատը ի՞նչ է, և խղէի :

ԹԱԴԻՍՍ • Իողա՛ . ինքը քեզի կը լսէ :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Այո՛, պիտի կործանի գիմացս քու Աստուածդ . իրմէ հետք մըն ալ պիտի չմնայ երկրիս վրայ . ես ինքնին պիտի կոխկրճեմ իր տաճարները : Եւ ինքը պիտի չգըռնայ ապաստան մը երկրիս վրայ՝ ցորջափ ապրի Սանատրուկ, ցորջափ այս քաջայալթ սուրը սարսափ ազգէ աշխարհիս . պիտի չլսէ ուրիշ երգեր՝ բայց զողբաձայն հեծեծանս իր հետեղացը՝ զորս ես պիտի խողխողեմ : Այլ եթէ ոխերիմ

բաղդը՝ իրեն յափշտակել տայ զաշխարհ իմ՝ ձեռքէս, աւերակներ միայն պիտի գանէ՝ ուր տխուր լըյս մը պիտի արձըկեն իր հրաբորբոք տաճարները:

ԹԱԳԵՈՍ. Սրբազոյն խօրան մը, աւելի հաճոյ խոսնկ մ'ունի մեր Աստուածը, և դու զայն չես կրնար կորզել. . . մեր սիրտը և մեր արցունքը: Չա՛րկ՝ սպաննէ. . . մեր յետին հաւաքանքը. քու փրկութեանդ համար աղօթք մ'ըլլայ պիտի:— Բայց դիտցիր թէ որչափ ալ անսպառ ըլլայ իր երկայնամտութիւնը՝ եթէ ինքը յասմամբ ելլայ իր աթոռէն՝ դողան պիտի երկինք իր նայուածքէն, և մինչդեռ դու զարհուրած պիտի փախչես իր առջև՝ խուսն կայծակունք պիտի թօթափին դիտուդ վրայ, և իւրաքանչիւր քայլիդ տակ նորանոր անդունդներ պիտի բացուին: Արքայ, նեղ են քեզի հիմայ Տիեզերք. . . և սակայն քիչ ատենէն բոլոր փառքդ հանդերձ՝ քանի մը թիզ հոյ միայն պիտի գրաւես:

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ. Այո՛, կամ անձայն երկրիս տակ՝ կամ բոլոր երկրիս վրայ իշխան. լի մանկական եւանդեամբ ելլայ ես ատենով թագէտս. ինչպէս անտառք մըրկին դէմ՝ այնպէս խնարհեցան ազգերը առջևս. այն կարիճին ոտքին տակ կը կոխկրճատուէր թշնամին՝ և իր արենակաթ սրոյն վրայ ՍՁՍՏՈՒԹԻՒՆ գրուած էր. այն սուրը ձեռքիս մէջ փշրեցաւ. բայց կենդանի է դեռ նոյն սիրտը: Դեռ երիտասարդ՝ աշխարհիս հետ պատերազմեցայ և յաղթեցի. հիմայ ալւուր՝ Աստուած մը զիս պատերազմի կը հրաւիրէ: Տեսնանք, յաղթութիւնը որո՞ւնն է: (ՄԷԿԻ):

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ՍՍՆԳՈՒԽՏ ԵՒ ԹՄԴԵՈՍ

ԹՄԴԵՈՍ. Ի՛նչ անհաշտ ատելութիւն կը սնուցանէ հայրդ մեր կրօնին դէմ:

ՍՍՆԳՈՒԽՏ. Դառն յիշատակներ կը զարթուցանէ մտքին մէջ այս գաղափարը: Բայց դու սուրբ ծերունի՛ կրկնէ այդ սուրբ կրօնքին նկարագիրը որ հոգիս մխիթարուի:

ԹՄԴԵՈՍ. Եթէ մխիթարութեան կը բաղձաս՝ դիմէ իր ոտքը. քրիստոնէայ մը իր վտերը խաչին պատուանդանը կը

դնէ, ինքը իրեն կը կանչէ զանոնք որ աշխարհիս թշուառու-
թեանց տակ կը հեծեն:

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Ո՛րչափ քաղցր է աշխարհիս վշտերէն ազա-
տելով այս անձկալի դաւառներուն մէջ թափառիլ: Ի՛նչ
քաղցր է հառաչել մէկու մը դէմ՝ որ հառաջանքներդ կը
կրկնէ. ո՛հ, ո՛րչափ քաղցր է լալ Աստուծոյ մը զիմաց՝ որ
լացեր է: . . .

ԹՄԴԵՈՍ. Ով որ առանձին իր վշտերը մտածելով իր Աս-
տուծոյն զիմաց չէ կեցած արցունք թափելով՝ այնպիսին
դեռ չգիտեր թէ ճշմարիտ հաճոյք մը ի՛նչ է: Գլխով մեր հոգւոյն
վըայ կը հսկէ ինքը՝ ինչպէս թուչուն մը իր բոյնին վըայ:

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Ո՛հ, ո՛րչափ դժայ պիտի օրիորդի մը որ վըչ-
տաց ովկիանոսի մը մէջ կ'ալէկոծի. ըսէ ինձի, արդեօք այն
գեղեցիկ ասպարէզներուն մէջ որ սրտիս զիմաց կը բանաս՝
կրնամ՝ ես ալ սլանալ:

ԹՄԴԵՈՍ. Իր գրկերը բաց են զամենքը ընդունելու:

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Ո՛հ տէր՝ միաքս լուսաւորէ. և թէ որ հիմայ
քու հոգիդ որ բոլոր Տիեզերքս կը լեցնէ՝ իմ քովս ալ կեցեր
կը լսէ հառաջանքներուս, կ'իմանայ սրտիս բաբախմունքը,
ո՛հ, դու գիտես իմ լեզուով չբացատրուելու անձկութիւն-
ներս:

ԹՄԴԵՈՍ. Զօրացիր, կոյս. յոյսդ իրեն վայ հաստատէ:

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Ամէն օր կը տեսնեմ քրիստոնեաները ան-
գութ մահուան դատապարտուած, և ինձի՝ որ անոնց չեմ
կրնար օգնել՝ ախուր բանա մը կ'երևայ այս մեծազուք ապա-
րանքս: Եւ երբ արցունքներէ յոգնած աչքերս գոցուին՝
ստուերներուն մէջ կը կարծեմ տեսնել խումբ մը երանելի
ողեաց որ ձիւնաթոյր պատմութիւններ հադած՝ Ժպտելով
ականջիս տակէն կը հծծեն. « Հեաերնիս եկուր »:

ԹՄԴԵՈՍ. Լուսութեամբ համբերել, գերմարդկային զբայ-
մամբ սիրել մարդկութիւնը. — ահա ինչ որ իմ պաշտած Աս-
տուածս կը հրամայէ:

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Սիրել . . . ա՛հ, լսէ, հայր . . . չես գիտեր
ո՛րչափ սրտասոռոր յիշատակներ մտքիս մէջ կը զարթուցա-
նես . . . :

ԹՄԴԵՈՍ. Կը մտանայ ահա մէկը, և կը լսէ զմեզ, հեռա-
նանդ . . . (Մէկիւն):

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ԵՐՈՒԱՆԴ

Արաստուալից աջօք հեռացաւ ինձմէ այն գեղեցիկ հրեշտակը . . . որչափ անուշ է ինձի կոխել այն տեղերը զոր կը կոխէ. շնչել այն օդը զոր ինքը կը շնչէ. երբոր աչքին դիմացն եմ՝ լեզուս առաջ չերթար խօսք մը ըսելու, աչքերս չնն համարձակիր իրեն նայիլ, անծանօթ զօրութիւն մը զիս կ'արգիլէ, իր պատկերը գեղեցիկ հրեշտակի նման՝ հոգւոյս մէջ կը հանգչի . . . ո՛հ, ի՛նչ քաղցր կուգային ինձի իր հառաչանքները այս նոր կրօնքիս վրայ . . . այո՛, Սանդրիստին կրօնքը իմ կրօնքս ալ է: Այլ ի՛նչ կ'ըսեմ . . . մի բարկանաք ո՛վ աստուածք . . . սէրը միաբն խոռովեց . . . բայց ի՛նչ, եթէ սէրը պաշտեմ՝ զձեզ պաշտած չեմ ըլլար ուրիշ անուամբ, որովհետեւ թէ որ աստուած էք՝ սէր ալ պիտի ըլլաք, թէ որ սէր չէք՝ աստուած ալ չէք: Եւ ո՛վ բնութեան կ'աղղէ այն կարօտութիւնը սիրտ սրտի հանգչեցնելու, ո՛վ դրեր է սրտին մէջ սէրը, այս բոցը որուն որչափ նիւթ աւելցրնես՝ այնչափ աւելի կ'ուղղէ: Բայց թերևս այս աշխարհս միայն փափագելու տեղ է՝ և ոչ փափագի մը կատարուելուն . . . թերևս օրորոցէն գերեզման եղած միջոցը շատ կարճ է սիրոյ . . . թերևս աստուածները այս ստուերները տուեր են՝ որ ինչպէս տղայն երգիներանոք թիթեռնիկէ մը խաբուած ետեէն լոյնալով կը խոտորի, այնպէս մարդ ասոնց ետեէն ինկած վաղէ, ինչուան որ յանկարծ մահուան անդունդը թաւալի . . . : Բայց ի՛նչ յանցանք ունէր ոչնչութիւնը, ո՛վ դիք, որ էակ մը ըլլայ՝ կարօտութիւն իմանայ՝ և այն կարօտը չլեցուի . . . Այլ ոչ մարդս է որ ինքզինքը կը խաբէ . . . այո՛. այս անձկութեանց հովտին մէջ, այս մշտախոռով ովկիանոսին մէջ՝ որուն եղերքը սեպտեմալ ժայռեր կը բարձրանան, ինքզինքը խաբելու համար, աստուածք մարդուս զմայլեցուցիչ ծաղկապսակ քնար մը տուեր են: Այս քնարը՝ մարդուս սիրտն է. և իւրաքանչիւր կիրքերը՝ անոր թելերն են. անոր դիւթիչ ձայներէն ինքզինքը խաբելով մարդս կ'անցնի: Աւա՛ղ ուրեմն, ի՛նչ է եղեր մարդկութիւնը . . . ծաղիկներով զարդարուած զուարակ մը՝

որ ողջակէզ ըլլալու կ'երթայ... և ուր է իր սեղանը... գերեզման մը... գերեզմանը՝ որուն անդունդը յաւիտենակա նուութեան չափ խոր է: Ո՛հ, բանար ինձի գթած ձեռք մը ապանոյն քօղը՝ և տեսնէի թէ երկինք ինձի ի՛նչ վճուր են... ճակատագիրս իմանայի...: Ո՛վ դուք՝ որ սրտիս վշտերը և տարակոյսները կը ճանչնաք, գթած աստուածք սիրոյ, արցունքներն ալ չեն բաւեր ջնջելու այն դառն վճիռները, զոր երբեմն ձեր արգարու թիւնը մարդուս ճակատին վրայ գրոջմեց:

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

ՆՈՅՆ ԵՒ ՇԱԽԱՐՇ

ՇԱԽԱՐՇ. Թող մէկդի տխրութիւնդ, բարեկամ. վշտերու ալ վերջ մը կայ:

ԵՐՈՒԱՆԻ. Իմ վշտերս միայն կենացս հետ կրնան վերջանալ:

ՇԱԽԱՐՇ. Հզօր են աստուածք, և ինչ որ շատ անգամ ակար մահացուք չէին կրնար յուսալ՝ անոնք կը կատարեն. անյայտ են մարդկանց անոնց ճամբաները: Մտտ անգամ մարդու զգելով ապապային քօղը վերցընել՝ չեղած և չըլլալը դառնութիւններ կը պատրաստէ իր անձին:

ԵՐՈՒԱՆԻ. Ո՛ւր էր թէ սուտ ելլոյին վախերս՝ ինչպէս ինչուան հիմայ սուտ ելած են յոյսերս, .. կը կարծէի թէ սէլը երջանիկ պիտի ընէ զիս, բայց իրեն ծաղկափթիթ ճամբուն տակ անդունդներ կան... Ա՛լ ծածկելու ժամանակ չէ, յայտնեմ քեզի իմ գաղանիքներս՝ ո՛վ բարեկամ. թերևս սիրտս իրեն արձագանգ մը գտնելով մխիթարուի... կը սիրեմ... ո՛հ չեմ կրնար այն անունը հիչել՝ որ սիրտս չխուովի... Սանդուխտը կը սիրեմ:

ՇԱԽԱՐՇ. Սանդուխտ... Հայոց թագուհին... արդարև սիրելի անձ... բայց ի՛նչպէս սկսաւ այս սերը:

ԵՐՈՒԱՆԻ. Ալանայ դեմ պատերազմէն երբ կը դառնայի՝ գիտես թէ բաղդը ինձի շնորհեր էր յաղթութեան վառքը... Սանաարկոյ կիսակործան գաճը հաստատուէս ետեւ՝ արիւնհաներիկ սուրս փութացայ իր սոքը դնել, ինքն ալ յաղթա-

կան բրաբխոնով մը ուղեց զիս վարձատրել: Փողվեցան հան-
դիսահանք՝ իշխաններ՝ զօրագլուխք՝ զօրահանք և ժողո-
վուրդք. անցաւ իր դահը Սանատրուկ ալ... Սանդուխտ՝
այն սիրելի հրեշտակն ալ՝ հոն էր... աստուածուհւոյ մը
նման իր հօրը քով նստած՝ նոր փառք կ'աւելցընէր Հայոց
գահուն. այն տասնըվեց դարունները որ զինքը տեսեր էին՝
իւրաքանչիւրը անցնելու ատեն՝ իբրև սիրոյ յիշատակ կար-
ծես իր ճակատին վրայ մէյմէկ վարդ թողուցեր էին: Իրեն
հօրը հրամանաւ ձեռքն առաւ ոսկեղէն պսակը՝ և անուշ
ժպիտով մը ինձի յանձնեց... Գնաք գիտէք աստեղք՝ թէ
սրջափ ան ժպիտը ինձի թագէն ալ անուշ եկաւ... տագնա-
պայոյղ երեսը նայեցայ... և երկուքներնուս աչքերը իրարու
հանդիպեցան: Թագաւորը մէկդիէն Հայրենեաց փրկիչ՝ Ա-
ռաքինի կոչելով զիս կը գովէր, զօրահանք մէկալ դիէն Յաղ-
թուութեան գլուխ կ'անուանէին զիս, ժողովուրդն ալ ցնծու-
թեամբ «Աեցցէ» ներով օգը կը թնդացընէր... Ես անշարժ
Սանդխտիս դիմաց կեցեր էի, և այնպէս կուգային ականջիս
այն ազազակները՝ ինչպէս երկնաւոր երազներու մէջ յափըշ-
տակեալ հոգւոյ մը՝ երկրիս նուալ և հեռաւոր ձայները:

ՇԱԽԱՐՇ. Ստաղիկ յաջողէ իղձերդ:

ԵՐՈՒՄՆԻ. Փշալեց տարակոյսներու մէջ կը ծփայ հոգիս:
Երբեմն զուարթ կ'երևալայեմ զինքը գրկացս մէջ, և ցնորե-
լով կը կարծեմ թէ իրեն պատմելով անցեալ վշտերս և տա-
րակոյսներս՝ անոնց վրայ այնպէս կը նայիմ՝ ինչպէս ալէկո-
ծութենէ ազատած նաւավար մը գեռ խռովայոյղ ծովուն
վրայ... երբեմն կը կարծեմ՝ որ զիս կը մերժէ իրմէն... և
այն ատեն ոչ այլ ինչ կը խնդրեմ յերկնուսս՝ բայց եթէ գե-
րեզման մը ուր կարենամ անձս և թշուառութիւններս ծած-
կել, գերեզման մը՝ որուն վրայ թերևս գթալով վերջապէս
Սանդուխտ գայ և արտասուէ:

ՇԱԽԱՐՇ. Երբեք աստուածոյ վրայ մի տարակուսիր. մեծ
է անոնց զօրութիւնը, տառապեալ մահացունին հառաչանք-
ները հրեղէն թևերով կը սլանան այն աստեղազարդ գաւառ-
ներուն մէջէն մինչև Արամազդայ աստուածոյ աստուծոյն
օտքը. և շատ անգամ իր հղօր աչքը տկար մարդուն վրայ
գտանալով՝ զինքը վշտաց վիհերէն երջանիկութեան դահը կը
բարձրացնէ:

ԵՐՈՒՍՏԻՒ. Եւ ի՞նչպէս այդպիսի յոյսերով մխիթարուիմ՝
քաջդ Շաւարշ, ես որ աչքովս ահաւոր դիպուածի մը վկայ
եղայ. լսէ: Գիշեր մը նստեր էի վշտացս վրայ մտածելու. Անա-
հիսնուիրական անտառներու ծայրերէն ամպոց վրայ արծաթի
քողեր սփռելով՝ կարծես իրեն դահ մը կը պատրաստէր ա-
նոնցմով. առուակները ալիքէ ալիք գլտորցնելով լուսնի պատ-
կերքը՝ կարծես անոր երգեր կը խոխոջէին. ան նուազ լոյսը
պալատներուն՝ մեհեաններուն և տաճարաց արծաթափայլ
գմբէթներուն վրայ կը հանդէժէր. Աչքս Սանատրկոյ արքու-
նիքը դարձուցի... Ո՛վ տեսիլ... Սանդուխտ ձեռքին կըռ-
թընած կը նստէր պատուհանին դէմ. ո՛հ, ջնորած մտացս կ'ե-
րևար թէ լուսինը չէ՛ այլ իր նայուածքը՝ որ բնութեան վրայ
այն սիրելի խաղաղութիւնը կը սփռէ, իր աչքէն մարգըրտա-
նման արցունքներ կը ցօղէին, եռանդուն հառաչանքներ սրը-
տէն կը բղխէին. և այնպէս տժգոյն և մելամաղձ էր իր ճակա-
ար՝ որ հրեշտակ մը յարասօր կը շարժէր: ... Բայց յանկարծ
արիւնս երակներուս մէջ սառեցաւ... իր ծոցէն անյայտ նշան
մը հանեց՝ որ կը նմանի քրիստոնէից աղանդին Ստուծոյն, և
սրաբուխ համբոյրներով խանդակաթ աչքերը ստէս ստէս
երկինք կը վերցնէր:

ՇԱՒԱՐՇ. Սարսափով լեցուցին զիս քու խօսքերդ՝ քաջդ Ե-
րուանդ, չըլլայ թէ Սանդուխտ քրիստոնէայ եղած ըլլայ. կը
գողամ այսպիսի բան մտածելու... Բայց շատ անգամ կը տես-
նեմ թ' ադէոս ծերունին՝ որ այս նոր վարդապետութիւնը կը
քարոզէ, և Սանդուխտ զմայլած մտիկ կ'ընէ: Սակայն դու
Երուանդ՝ չես կրցած Սանդխտոյ հետ տեսնուիլ:

ԵՐՈՒՍՏԻՒ. Ոչ կ'ընամ և ոչ կ'ուզեմ... Այն որ իմ հոգիս
պիտի մխիթարէր՝ աւելի կը վերաւորէ զիս... Թերևս երկինք
զմեզ միատեղ ապրելու համար ստեղծեր են, անծանօթ
ձեռք մը՝ մեր սրտերը արդէն միացուցած է. բայց դառն տա-
րակոյսներ հոգիս կը խռովեն... Սակէ վերջ ինձի միայն դեղ
զինքը մտնաւն է. բայց ի՞նչպէս ընեմ, ո՛ւր երթամ... ուր ալ
ըլլամ, բնութիւնը կ'անհետանայ աչքէս, և իր լուսածիծաղ
պատկերն ինձի կ'երևայ: Ի զուր հոգւոյս մէջ զգացած վիճս
կը ջանամ լեցնել փառաց և յուսոյ երազներով. գաղանի
ձայն մը սրտիս մէջէն « Սանդուխտ » կը կրկնէ:

ՇԱՒԱՐՇ. Եւ Սանդուխտը չնորհէն պիտի քեղի երկինք:

ԵՐՈՒՍՏԻ. Չափազանց երջանիկ կ'ըլլայի իրմով՝ երկնից անգամ նախանձելի: Ինքը Թագուհի մըն է՝ ես իր խոնարհ ծառաներէն մէկը. . . ս'հ, ո՛ւր էր թէ ես բոլոր աշխարհիս Թագերը ձեռքս ունենայի՝ որ ոտքը նեաեւել ըսէի. « Ա՛ս ասոնք ամէնքը իմ Սանդուխտս՝ և քու սիրտդ ինծի տուր. . . » : Բայց դու Շաւարշ՝ քու բարեկամիդ ինդրոյն մի՛ զլանար, և մի՛ ջանար ընդունայն աեղ իրեն գէմ կենալ: Դառն բաղդը դրոշմեր է ճակտիս վրայ սիրել և . . . ինձի դամբան մը պատրաստեր է. . . Թո՛ղ ուրեմն որ ճակատագիրս կատարուի: Սլանաց գէմ ունեցած սպտերազմիս՝ յարմար առիթ է: Աստուածները որ կեանքս վայելելու միջոցները զլացեր են ինձի՝ անկից ազատելու ճամբան ահա կը ցուցնեն. ուրեմն երթամ պատերազմիմ. . . մեռնիմ: Բայց երբոր արիւնս երակներուս մէջ գաղբած՝ սիրաս ա՛յ չգարնէ՝ և շրթուհներս այնչափ նըւաղին որ Սանդխտոյ անունն անգամ չկարենամ հնչել, ս'հ, մեր բարեկամութեան սիրուն ըլլայ, Շաւարշ, երթաս այս մարմնոյ մէջ բնակող հրեշտակին իմ սէրս յայանես. . . ըսես թէ ինքը՝ Թէպէտ անմեղ՝ իմ մահուանս պատճառ կ'ըլլայ. . . ս'հ գոնէ իմ գերեզմանս գայ արցունք մը թափելու: (Մէկի):

ՏԵՍԱՐՍՆ Ե.

ՇԱՒԱՐՇ

Թշուա՛ռ երիտասարդ. ահա սէրը. այնչափ բռնացած է կիրքը սրտին մէջ որ ունեցած յոյսերն անգամ չտեսնար. ես սրտի մաօք ջանամ պիտի ամէն բան յաջողցնելու, բայց իրեն յուսահատելուն պատճառը չեմ տեսնար. արգէն թագաւորը իր հանձարին համար կը սիրէ զինքը, իր երիտասարդութիւնը և միւս չքնաղ ձիրքերը բաւական են զինքը սիրելի ընելու ամենուն: Մանաւանդ եթէ իմանայ թագաւորը Սանդխտոյ այս նոր ազանդին վրայ ձգած սէրը՝ ամենևին չպիտի ուշանայ զանոնք միացնելու, մանաւանդ թէ պիտի աճապարէ. . . Երթամ ուրեմն զինքը գանելու. . . Թեթև է ամէն աշխատանք զոր մարդ բարեկամի համար կը քաշէ :

Ս. Ր Ա. Ր ՈՒ Ա. Ծ Բ.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ ԵՒ ՇԱԽԱՐՇ

ՇԱԽԱՐՇ. Տէր արքայ՝ գոյժ մը ունիմ՝ քեզի տալու :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Որչափ մեծ ըլլան աղէտք՝ այնչափ աւելի կը փայլի յաղթականին զօրութիւնը :

ՇԱԽԱՐՇ. Զյապէցան աստուածները այնչափ քրիստոնէից արեամբ որ իրենց զոհեցիր. աւելի ահաւոր զոհ մը կը պահանջեն... քրիստոնէից աղանդը ընդունեցաւ նաև...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՞վ :

ՇԱԽԱՐՇ. Լեզուս առաջ չէր թար :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ըսէ :

ՇԱԽԱՐՇ. Կը դողամ :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Սանդոկստը :

ՇԱԽԱՐՇ. Ահա ըսիր :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Սանդոկստ... իմ աղջիկս... քրիստոնէայ՝ Ո՞վ անահնկալ հարուած... :

ՇԱԽԱՐՇ. Բայց դեռ...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՞՛հ մի՛ ջանար զիս մխիթարել... մխիթարութիւնը թեթեւ վշտերու համար է... դեղերը կը զայրացընեն միայն մահաբեր խոց մը :... Սանդոկստը քրիստոնէայ : Բայց ըսէ ինձի Շաւարշ՝ ապահով ես...

ՇԱԽԱՐՇ. Դժբաղդաբար շատ ապահով...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՞վ գիք, քրիստոնէայ է ուրեմն Սանդոկստը... աւանդ ինձ... այս կրօնքը ընդունած ատեն հայրը մտքէն չանցաւ :

ՇԱԽԱՐՇ. Անգարձ են ճակատագրին պատգամները. փութամբ միայն թշուառութիւնը թեթեւցընելու :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ի՞նչ ընելու եմ... թագաւոր եմ... հայր եմ... Արամազդը կը պաշտեմ :

ՇԱԽԱՐՇ. Տէր արքայ, աստուածք թշուառութիւնը ոչ է թէ չարութեան համար կը խաւրեն, այլ աստիճանային սիրտը

փորձելու: Եթէ ինձի աչներէք՝ յայանեմ կարծիքո: Մանօթ է ամենուն թէ ինչուան հիմայ Սանդուխտ իր հօրը արժանաւոր դուստր եղած է: Իր միտքը՝ որ երկրիս վրայ հանգչելու տեղ մը չգտներ՝ խաբուէլով քրիստոնէից նոր մոլորութենէն որ սէր ըսելով կ'երթան, զայն ընդունեցաւ: Բայց դեռ քու աղջկիդ է՝ քեզի հնազանդ, և մոլորութիւնն ալ ինչպէս կ'երևայ շատ խոր արմատացած չէ սրտին մէջ. ջանա ուրեմն զինքը համոզել: Սպառնալքը ընդունայն է. որովհետեւ քրիստոնեայք խելագարած՝ որչափ տանջես զիրենք այնչափ կ'ուրախանան: Երազի մը պէս է կ'ըսեն այս աշխարհքըս, իր հաճոյքներն ալ վշտերն ալ անտի երազներ. իրենց իղձերը ապառնոյն վրայ կեդրոնացած է: Փորձով ալ տեսեր ենք որ իրենք աւելի յօժարութեամբ կը մատուցանեն իրենց վիզը դահճին սրոյն՝ քան թէ մեր ամենէն կտրիճնահասակները արեանց դաշտին վրայ. և մինչդեռ իրենց արիւնտ գլուխը փոշոյ մէջ կը թաւալի՝ եթէ բառ մը արտասանեն ՍԻՐ է: Ուրեմն ջանալու է Սանդուխտին միտքը դարձնել քաղցրութեամբ. և որովհետեւ չափահաս օրիորդ մըն է, աւելի յարմար բան մը չեմ տեսնար քան զամուսնութիւն. մայրական խնամքը և զբաղմունքը՝ սիրելի ամուսնի մը դողար գրկախառնութիւնները՝ իր տղայական երազները կը փարատեն:

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Բայց ո՞վ կայ իրեն արժանաւոր և սիրելի:
 ՇԱԽԱՐՇ. Քաջն և հայրենասէր Երուանդ:
 ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Երուանդ. բայց Սանդուխտը ի՞նչ կ'ըսէ:
 ՇԱԽԱՐՇ. Իր բերնէն խմանայք, երթամ զինքը կանչելու:

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

Ի՞նչ սարսափելի տարակոյտներու մէջ հոգիս կը ծփայ... և դեռ չհոգնեցան երկինք ինձի հարուածներ իջեցընէն... չապառեցան երկինից կայծակները... ո՞վ բաղդ ոխերիմ... Հանգստեան տեղ մը տուէք ինձ, ո՞վ դէք, և ահա ձեզի կը յանձնեմ բոլոր աշխարհս որ դողաց իմ նիզակէս... Ճանչցայ փառքը՝ և կ'արհամարհեմ... անսահման անսպառ մը շոր-

Հեցէք ինձ, որուն ընդարձակութեանը մէջ փշրին և անհետանան երկրիս աղմուկները. հոն ալևոր ճակատս աղջկանս գիրկը հանգչեցրնեմ. . . :

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ .

ՆՈՅՆ ԵՒ ՍԱՆԳՈՒԽՍ

ՍԱՆԳՈՒԽՍ . Հայր . . .

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ . Դ՛նւտար սիրեցեալ .

ՍԱՆԳՈՒԽՍ . Ուրախ եմ որ զիս կանչեցիր . ի՛նչ մխիթարութիւն քու գիրկդ ըլլալ . . . :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ . Նոյն ուրախութեամբ հայրդ ալ զքեզ կը տեսնէ :

ՍԱՆԳՈՒԽՍ . Բայց ինչո՞ւ տխուր կ'երևաս :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ . Թագապսակ ճակախ մը վրայ երբէք երկինք չեն արձակեր երջանկութեան նշոյլը . . . կասկածք . . . հոգք . . .

ՍԱՆԳՈՒԽՍ . Բայց հիմայ մէկդի թող հոգերդ, հայր . երեսոս նայէ . թէ ոչ, ինձի ալ վշտերդ գէթ հաղորդէ . կ'ըսեն թէ ա՛մենէն սրտաճմլիկ վշտերը հաղորդուելու որ ըլլան՝ կը թէ՛ թևնան :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ . Ո՛հ քովս կեցիր դուստր իմ Սանդուխա . քու ձայնդ սիրոյ հրեշտակին պէս քաղցր է հոգւոյս . թող աղէտք իրենց մ'ըմին թևերով ճմլէն սիրտս . դու որ սիրոյ համար ստեղծուեր ես ժպտէ Սանդուխա, որ հայրդ օխովուի :

ՍԱՆԳՈՒԽՍ . Քանի՛ անգամ եղած է որ քու վշտերդ մխիթարելու եկած եմ, և երկուքնիս՝ քնոյ մէջ ընկզմած Հայաստանին վրայ իրեն պահապան ողբոյն պէս հսկած ենք :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ . Կը սիրես հայրդ Սանդուխա . . . : Գիտես ինչ է հայր մը :

ՍԱՆԳՈՒԽՍ . Ո՛հ ի՛նչ կ'ըսես հայր . . . եթէ զքեզ չսիրէի՛ զով կրնայի սիրել . սրտիս զգացմանցը վկայ ըլլան աս իմ արցունքներս . թագաւորի աղջիկ ըլլալուս չեմ ուրախանար՝ այլ Սանատրիոյ : Նրբ դու անձկաւ կաթոգին համբոյրներ ճակախս վրայ կը գրոշմես՝ աւելի քաղցր և գեղեցիկ կ'երևայ

ինձի բնութիւնը, աւելի փնտրիչով կը սլանան շրթուէքներէ-
րէս սրտեռանդն աղօթքները...:

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Դուսար իմ, ճշգրիտ պատկեր երջանկացեալ
մօրդ:

ՍՏՆԴՈՒԽՅՏ. Այն դառն ժամէն 'ի վեր որ մայրս այս ար-
տասուաց հովտէն երջանկագոյն աշխարհքներ թռաւ, կրկնա-
պատկեցաւ վրագ սէրս: Հայր ալ մայր ալ դու ես ինձի...
բայց ո՛հ, գաղանիք մը ունիս:

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Դա՛նն գաղանիք զոր ըսել չեմ կրնար, և չը-
սելն ալ անհնար է:

ՍՏՆԴՈՒԽՅՏ. Ի՞նչ է. նոր խռովութիւններ կան, պատե-
րա՞ղմ, վատնո՞գ... ուր որ ըլլաս պատրաստ եմ հետդ գալու,
որ գոնէ քովդ 'ի ծուկնը լջեալ՝ երկնից օգնութիւնը խնդրեմ՝
քեզի համար:

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Լսէ ուրեմն. զքեզ ամուսնացնելու միտք
ունիմ... Երուանդ քաջ զօրավարէն 'ի զատ ալ արժանաւոր
անձ մը չեմ գտնար քեզի:

ՍՏՆԴՈՒԽՅՏ. Հայր, կամքդ ըլլայ:

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Հանդէսը անյապաղ պիտի կատարուի. ար-
դէն ամէն բան պատրաստ է Աստղկան մեհեանը:

ՍՏՆԴՈՒԽՅՏ. (Մէկուսի): Ո՛ր տէր... Աստղկան մեհեանը.

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Ի՞նչ կը խորհիս Սանդուխտ:

ՍՏՆԴՈՒԽՅՏ. Հայր, զիս երկնիք դժբաղդ ստեղծեր են...

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. (Մէկ): Կ'իմանամ արամուտութեանը պատճա-
ռը. բայց փութամամէն բան 'ի կարգի դնելու: (Բարձր) Պատ-
րաստ լեր ուրեմն: (Մէկուսի):

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

ՍՏՆԴՈՒԽՅՏ

Գնա՛. երկնից պատգամները կատարուին... դնա պատրաս-
տէ սեղանը՝ և զոհը պատրաստ է. ո՞ր կողմը դառնամ... ո՞ւր
ապաստանիմ... սէր՝ փառք՝ հայրենիք մէկգլխէն զիս կը հրաւե-
րեն, մէկալէն Աստուած մը իր արիւնաթաթաւ գրկերը կը
տարածէ (Սուրբէն խաւ ճը իւ հասէ): Ո՛ր սիրելի մօր մը յիշ-

տակը՝ երկնային խաչ... Ինձի անձանոթ Աստուած՝ զոր վը-
տերուն համար սիրած եմ. երբոր իմ մայրս յաւիտենակա-
նութեան դուռը հասած էր՝ չգանելով ուրիշ սիրոյ նշան մը,
զքեզ տուաւ ինձի քու վըագ իր յետին համբոյրն գրոշմելով
... դու իմ սրտիս հետ այն ատենէն ՚ի վեր միացած, կը լսես
անոր ամէն բաբախմունքը... սէ՛, քանի անգամ քու սրբա-
նուէր ոտքերդ իմ արցունքովս թըջեցի. հիմայ որ ալ չեն բա-
ւեր բոլոր աշխարհային յոյսերը հողիս մխիթարել, սէ՛ դու
ինձի քու աստուածային թւերդ բաց, հոն ապաւինիմ ինչ
պէս մատաղ տղայ մը որ աչքերը վախէն գոցելով՝ մօրը գիւրկը
կը վազէ... հոն իմ հոգնած և բազմալիշտ ճակատս հանդ-
չեցընեմ: Բայց հոս արիութիւն պէտք է. հասկա զօրացուր
երկինք իմ բազուկս. խրախուսէ սիրտս. իմս ըլլայ յալթա-
նակը, և քեզի փառքը: (Երթալ ՚ի սուրբ):

ՏԵՍՍՐԱՆ Ե.

ՆՈՅՆ ԵՒ ԹԱԴԷՈՍ

ԹԱԴԷՈՍ. Կեցիր, սէ՛ր կը զիմեա՝ Հայոց Թագուհի:

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Աստղեան տաճարը, սիրոյ զոհ մը մատուցա-
նելու:

ԹԱԴԷՈՍ. Ո՛հ տէր, մոռցա՞ր որ քրիստոնէայ ես:

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Պիտի երթամ աստուածները և իրենց մե-
հեանները կործանելով՝ այն աւերակաց վըայ Աստուծոյ զոհ
ըլլալ:

ԹԱԴԷՈՍ. Եւ չե՞ս տեսներ որ չորս կողմանէդ ահաւոր վը-
տանգներ կան:

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Թող սպառնայ աշխարհք. անվէհեր կը դի-
մեմ ես. Աստուած մը հետս է:

ԹԱԴԷՈՍ. Փորձու՞թեանց համբերէ՛՛ բայց ինքզինքդ մեջը մի՛
նեաեր:

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Թող երթամ ցուցընեմ թէ քրիստոնէայ կոյս
մը իրենց ամէն աստուածներէն հզօր է:

ԹԱԴԷՈՍ. Բայց մահը քեզի հոն կը սպասէ:

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Ամէնքնիս ալ մեռնինք պիտի, բայց գեղեցիկ
մահ մը գանել չենք կրնար ամենքնիս:

ԹԱԳԻՈՍ . Ինչ որ թեթե կ'երևայ հեռուսա, ահաւոր է մտէն :

ՍՄՆԴՈՒԽՏ . Ոչ որ կրնայ արգիլել սիրտ մը զոր Աստուած կը գրդէ :

ԹԱԳԻՈՍ . Հայոց թագուհի, երկինք պատրաստեր են քեզի յաղթութեան պսակը . փութանք . երջանկութեան ժամը հասաւ . . . խաչը ձեռուընիս փութանք արեան ասպարէզը , մէկտեղ յաղթանակելու կամ մեռնելու :

ՍՄՆԴՈՒԽՏ . Ձիս մինակ թող սուրբ ծերունի . եթէ հետս գաս՝ հայրս վրադ թափէ պիտի իր բարկութիւնը :

ԹԱԳԻՈՍ . Ո՛վ Տէր . . . պիտի համնէի՞ ուրեմն տեսնելու որ սէրդ կը զօրացնէ ահար կոյսերն անգամ՝ մահուընէ չվանալու . ուրախ եմ . թող ես ալ՝ ես ալ թող մեռնիմ :

ՍՄՆԴՈՒԽՏ . (Առնուի ըմբիւս) Կը լինս ուրախական աղաղակները . . . ինձի համար են . . . Հայր սուրբ՝ օրհնէ զիս և ողջամբ մնա . . . ահա փորձութեանց ժամը հասաւ . . . դառնութեանց բաժակը ձեռքս է . . . ո՛հ աղաչէ Աստուծոյ որ զօրացնէ զիս . . . (Կը հեռանայ) :

ՎԵՐՋ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՈՒԱԾՈՅՆ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ .

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա .

ՇԱԽԱՐՇ , ՍՄՆԱՏՐՈՒԿ

ՇԱԽԱՐՇ . Ձուարթ ձայներով կը թնդայ այս երջանիկ օրը . այն Տէր՝ վասն զի Հայաստան իրեն աղատարարին աղջիկը հարսանեկան առաջասարը մերձենալ կը տեսնէ : Կը վառին Հիմնեան ջահերը . ուրախութեամբ կը զեղու ամէն սիրտ : Ամէնքն այս օր ուրախ են, Տէր արքայ, խի քու տրամու թիւնդ ինչէն է :

ՍՄՆԱՏՐՈՒԿ . Ես ալ ուրախ եմ Շաւարշ, այո երջանիկ

եմ. : Բայց ինչո՞ւ կ'ուշանան պատգամաւորները զմեզ մե-
հեանը հրաւիրելու :

ՇԱԽԱՐՇ. Թագաւորաւայել հարսանեաց պատրաստու-
թիւնները միշտ սովորականէն աւելի ժամանակ կը պահան-
ջեն : Այն վայրկեանէն առաջ որ յաւիտեան զիրենք միացը-
նէ պիտի՞ դող մը կը զգան սիրականք. և որչափ մարդ երջան-
կութեան կը բազձայ՝ չեմ գիտեր ինչպիսի բնազդմամբ եր-
բոր երջանկութեան կը մօտենայ՝ դողդողալով անոր ծոցը
կ'երթայ :

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Սարսափելի դաղափար մը կը խռովէ զիս.
քանի որ Սանդուխտ հարսանեկան պատմութեանները կը
հագնէր՝ աչքէն դաղտնի արցունքներ կը սահէին :

ՇԱԽԱՐՇ. Ինքնայորդոր կը վազեն արցունք ամենէն երջա-
նիկ վայրկեաններու մէջ ալ. կամ անցեալ վշտերուն հետքերը
ընջելու համար կամ նորերուն երկիւղէն :

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Ճմարիտ են խօսքերդ՝ բայց իմ սիրտս ահա-
ւոր տազնասներու մէջ կ'ալէկոծի. յուսոյ և երկիւղի մէջ
կը ծփամ... ո՛հ ինչո՞ւ այնչափ կը սիրեմ աղջիկս, կամ ինչո՞ւ
իր սիրածներն ալ չեմ կրնար սիրել, ինչո՞ւ իր աստուածը
կ'ատեմ : Արդեօք այն արիւնները որ թափեր եմ՝ ինձմէ վրէժ
կը խնդրեն, կամ թէ թագաւորի յանցանք է հայր ըլլալ :

ՇԱԽԱՐՇ. Արդարութիւնը և խնամտութիւնը թագաւոր-
ներուն գահակից ըլլան պիտի, և մնացածը Աստուածք կը
հօգան :

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Բայց երբ :

ՇԱԽԱՐՇ. Իրենք գիտեն :

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Ստելի է ինձ լոյսը. երբոր աչքերս 'ի քուն
փակուին՝ կատուա ձեռք մը կարծես հոգւոյս վրայ կ'իջնայ, և
եզերահան ձայն մը ականջէս մահուան երգեր կը թնդացնէ :
Յետոյ կարծես թեթեւ թեւերով աղջիկս ինձմէ կը փախչի և
կը թողու իմ հոգիս՝ ամայի ծովեզերքի մը պէս յորում
փրփրալով կուգան ծովերը փշրել : Հայր թշուառ... աղջիկս
ազատեցէք ո՛վ աստուածք :

ՇԱԽԱՐՇ. Ահա շտապաւ պատգամաւոր մը կուգայ դէպ 'ի
մեզ :

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Տխուր նախազգացմունք մը զիս կը խռովէ,
ինչո՞ւ այդպէս թալկապէմ է :

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆ

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ • Ի՞նչ լուր կը բերես ինձի, վաճառ...
 ՎԱՀՐԱՄ • Տէր արքայ...
 ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ • Արդարացի էր երկիւղս... խօսէ... կատա-

րուեցաւ հանգէսը.

ՎԱՀՐԱՄ • Այո... բայց...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ • Խօսէ, մահուան վճիռ ալ ըլլայ խօսէ...
 ՎԱՀՐԱՄ • Ըստ քու հրամանիդ ամէն բան կարգադրելէն

վերջը՝ ահա Սանդուխտ և Երուանդ ձեռք ձեռքի տուած կը մօտենային: Արամաղդայ տաճարին գմբէթը՝ նման աստեղազարդ դիշերուան մը՝ բիւրաւոր լոյսերով կը շողջողար... աս դիէս զօրականք, անդիէն ժողովուրդք անհամբեր կը սուսէին. քահանայապետը նուիրական աղօթքները կը մրմնջէր. կոյսը՝ որ վերէն ՚ի վար ճերմակներ հագուած և ճակատը ծաղիկներով զարգարած, աւելի աստուածուհւոյ մը կը նմանէր քան թէ մահկանացուի, ծիծաղ շրթունքով առաջ եկաւ և քահանայապետին՝ որ կը սկըսէր աղօթքները մատուցանել, « Կեցիր » ըսաւ. և դառնալով Երուանդին գոչեց. « Կը խոստանաս ինձի հաւատարմութիւն »:

Երիտասարդը զարհուրած ապշած այսպիսի հարցման վերայ՝ շառագունած երեսը կը նայէր. « Ահա մօտեցաւ վայրկեանը, աւելցուց օրիորդը, այն վայրկեանը՝ ո՛հ իմ Երուանդս՝ որ յաւիտեան միանանք պիտի կամ՝ յաւիտեան զատուինք »: Աս ըսելով առաջ անցաւ, և աստուածոց երեսն ՚ի վեր գոչեց. « Փայտէ և քարէ աստուածներ, այսչափ մարդիկներ խաբէլնիդ չբաւէց, ու դեռ կը յանդգնիք ճշմարտին Աստուծոյ երկրպագունները հրապուրել. ինկէք, կործանեցէք և ձեր աւերակներուն վրայ ճշմարտին Աստուծոյ սեղանը կանգնեմ »: Ինչպէս երկրաշարժի մը ատեն լեւները իրենց հիմունքներէն կը դողան՝ այնպէս կ'երերային մեր Աստուածները՝ ինչուան որ կործանեցան ու փշրեցան... Սանդուխտ զուարթութեամբ Երուանդին ձեռքէն բռնած առաջ կ'երթար... բայց զայրագին ամբոխը և զօրականք մոլեկան աղա-

ղակներով իրար անցած կ'ուզէին ամազարիշտը սպաննել: Ինչ պէս բուռն հեղեղ մը բարձր ժայռէ անդնդի մը մէջ դահալի ժելով զայրագին կատաղութեամբ ալիք ալիքի կը խառնէ՝ կը դառնայ՝ կը փրփրի՝ կը շառագէ, սյսպէս ամբոխը տաճարին մէջ, որ արեանց ասպարէզ դարձեր էր: Ար շողան սուրերը օդին մէջ, վահան վահանի բախելով ահագին ճայթմունքներ կը գործեն. մայրը իր որդին կը խնդրէ հերարձակ, ազան արտասուածոց մայրը կը կանչէ, ամուսին ամուսնի անուն տալով կը խնդրեն մէկզմէկ. վրէժխնդրութեան՝ ցասման՝ ողբոց ազադակք կը թնդացնեն մեհեանին դմէթը. բայց Երուանդ կայծակի պէս ամբոխին մէջէն սլանալով վահան կ'ընէ իւր մարմինը անձկալի կուսին. « Կեցէք, կը կանչէ, յիշեցէք որ Սանդուխտը Սանատրիոյ աղջիկն է... էս էմ յանցաւոր էս... Ե եթէ ձեր կատաղութեանը զոհ մը կ'ուզէք, ահա էս կամ: Բայց ամբոխը ոչ միայն չէր խաղաղեր՝ այլ ևս քան զէս զայրանալով երկուքն ալ խողխողէ կ'ուզէին: . . Սհաղէքերուն շառագիւնը ասկից ալ կը լսուի... փութամ, աէր արքայ, օրիորդդ ազատելու:

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Աս վերջի հարուածը սլատրաստեր էիր քու հօրդ՝ ամբարիշտ օրիորդ. անօրէն սուր՝ շատ հանգչեցար քու պատեանիդ մէջ... ո՛վ Սատուածներ, զօրացուցէք զէս որ ձեր վրէժը լուծեմ...

ՏԱՒԱՐՇ. Կեցիր աէր արքայ... յիշէ... Սանդուխտն է հայր էս...

ՍՏՆԱՏՐՈՒԿ. Սրախ մէջ մ'արթնցնեն բնութեան ձայները. (Երբայ):

ՏԱՒԱՐՇ. Սատուածք հաշտ են քեզի հետ... աղջիկդ պահէ... այլ չանսար ինձի... ո՛հ ինչ շուտով մարդուս երջան կութիւնը՝ ի վեշտ կը փոխուի... փութամ զինքը համոզելու՝ խաղաղելու (Մէկնէ):

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ՍՏՆԴՈՒՆՑ (Կերպոյսի վաւելով):

Մոլեկան ամբոխ՝ կեցէք. այն ծարաւի զէնքերնիդ որ օդին մէջ կը շողան՝ իմ արեամբս յագեցնեմ սիտի... Ո՛հ

ինչ վիճակի մէջ եմ. . . կրօնամուլ ամբոխ մը զիս կը վնասէ. . .
 ոտքիս տակ կործանեալ աստուածները կը մենչեն. սպառ-
 նալից սուրերը գլխուս վրայ կը շողան. . . Սանդուխտը մինակ
 է. . . մ'չ չէ. . . գթած հրեշտակ մը իր հրեղէն թևերուն վրայ
 հառաչանքներս Ամենաիշխանն ոտքը կը տանի. . . իսկ հայրս. . .
 արդեօք այս գէպքը միտքը բանայ պիտի՝ թէ աւելի զայրացը-
 նէ. . . գառն կասկած՝ ամեն ցաւերէ սարսափելի, բաւական
 սիրտս կեղեքեցիր. . . երթամ նայիմ ո՞ւր է : (Երթալու ապէն)

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

ՆՈՅՆ ԵՒ ԵՐՈՒՅՆԴ

ԵՐՈՒՅՆԴ. (Մեզի «բռնէր» կը վառէ). Ո՛հ, յաղթեցի վերջա-
 պէս. . . վերջապէս դու ազատ ես :

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Ո՛վ տէր. . . ինչ կատաղութիւն կը փայլա-
 տակէ աչքերուդ մէջ. . . արդեօք իմ սէրս զքեզ ամբարձրա-
 դարձուց, ուրեմն այն որ գրկացս մէջ է՝ ուխտագրութ մը՝
 ապստամբ մըն է. այդ արիւնը որ կը կաթի սուրէզ՝ ո՞ւմ է. . .

ԵՐՈՒՅՆԴ. Կենացդ դէմ՝ դաւաճանողներուն. . . հայտս. . .
 փութա՛, փախչինք. . .

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Ոչ. . . մահը զիս չսարսափեցըներ՝ այլ յան-
 ցանքք. և երկու չարեաց մէջէն՝ լաւ է ինձ անմեղ կորսնցը-
 նել զքեզ քան վրիժապարտ փրկել. . . (Կ'առէ երթալ) :

ԵՐՈՒՅՆԴ. Ո՛վ թշուառ. . . չէս տեսներ ինչ թշնամիներ՝
 ինչ վտանգներ կան չորս կողմդ. . . ո՞ւր կը զիմես. . .

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Մահուան. . .

ԵՐՈՒՅՆԴ. Չես կրնար քու հաճոյիցդ համեմատ գործա-
 ծել կեանք մը՝ որ ուրիշի հետ կապուած է :

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Առաջին պարտքը կրօնքն է :

ԵՐՈՒՅՆԴ. Եւ ո՞ր անողորմ կրօնքը կը սորվեցընէ քեզի
 թողուլ ամուսին մը՝ առանց իրեն յետին ողջոյն մը տալու :

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Հետս եկուր ուրեմն :

ԵՐՈՒՅՆԴ. Ո՞ւմ ապաւինած :

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Աստուծոյս :

ԵՐՈՒՅՆԴ. Ո՛հ. . . գնա Աստուծոյդ. . . յաւիտեան կը բաժ-
 նուինք իրարմէ. . . ողջամբ մնա. . .

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Զօրացուր զիս Աստուած իմ • դեռ արաս-
սուք չարբեցին սրաէս իր պատկերը՝ զոր սերը հոն գրոշմեց :

ԵՐՈՒԱՆԻ • Այ՛ս, մոռցիր զայն որ թշուառութիւնը միայն
օժիտբերաւ քեզի • բայց դիտցիր •• թէ ինքն զքեզ կը պաշտէ :

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Ո՛հ լուէ ••

ԵՐՈՒԱՆԻ • Թէ դու ազատ ես ••

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Ո՛վ երկինք ••

ԵՐՈՒԱՆԻ • Եւ թէ ինքը քու տեղը կը մեռնի (Մէհէ) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե .

ՍԱՆԴՈՒԽՍ ԵՒ ՇԱԻԱՐՇ

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Ո՞ւր կ'երթաս •• լուր ինձ Երուանդ :

ՇԱԻԱՐՇ • (Մ'առնելով) Ինչո՞ւ խռովէր ես, թագուհի :

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Ահա Երուանդ մեռնելու կ'երթայ :

ՇԱԻԱՐՇ • Մի վախնար :

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Ի՞նչպէս •• ո՞չ ապաքէն ինքը ապստամբու-
թեան զրդեց հիմայ բոլոր Ժողովուրդը :

ՇԱԻԱՐՇ • Այո •• բայց որովհետեւ ինքը մեր թագաւորին
կեանքը ազատեց, ներումն շնորհուեցաւ իրեն ••

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Ո՛վ ուրախութիւն ••

ՇԱԻԱՐՇ • Բայց լուր եկաւ թէ թշնամիք պաշարեր են մեր
քաղաքը, և հոն վճուուեցաւ որ երթայ Երուանդ պատե-
րազմելու :

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Գոնէ մէկ անգամ մ'ալ պիտի չկարենամ տես-
նել զինքը :

ՇԱԻԱՐՇ • Այո, ահա կուգայ •• (Մէհէ) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ .

ՍԱՆԴՈՒԽՍ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԻ

ԵՐՈՒԱՆԻ • Քու շրթունքներէդ լսեցի իմ անունս :

ՍԱՆԴՈՒԽՍ • Երուանդ Երուանդ, ինչո՞ւ կը չարչարես
Սանդուխար :

ԵՐՈՒԱՆԻ • Սանդուխար, քեզի համար անթիւ վտանգնե-
րու կը դիմադրաւեմ, և դու զիս կը մերժես :

ՍՍՆԳՌԻԻՑ. Զքեզ... ո՛հ որովհետև հասաւ վերջին վայր-
կեանն յորում իմ և քու մէջ գերեզման մը անջրպետ պի-
տի ըլլայ՝ գիտցիր որ Սանգըխոյ բոլոր մանկութեան երազ-
ներն ու իղձը դուն ես. և հիմայ ոչ եթէ զքեզ նուազ կը սի-
րէ, այլ իր Աստուածը քեզմէ աւելի...

ԵՐՌԻԱՆԻ. Ո՛վ քաղցր բարբառ... ո՛հ երջանիկ վայր-
կեան... .

ՍՍՆԳՌԻԻՑ. Բայց մի մերձենար անոր... գիտցիր թէ ինքը
ծաղիկ մըն է որ խաչին ոտքը պէտք է թուով... . հաշտու-
թեան զո՛հ մը երկինց և վրիժապարտ Հայաստանին մէջ :
Գնա՛ միտթա յաղթութեանց դաշաը... . իմ արտասուքս և
թերևս արիւնս ՚ի գութ շարժեն զերկինս քու վրադ... .
Բայց երբ փառօք դառնաս՝ ոչ այլ ինչ պիտի տեսնես Սան-
գուխակդ, եթէ ոչ գերեզման մը խոնարհ խաչի մը ստուերին
տակ... .

ԵՐՌԻԱՆԻ. Ինչո՞ւ այդպիսի տխուր մտածմունքներով կը
խռովես :

ՍՍՆԳՌԻԻՑ. Այսչափ դարուց ամբարշտութիւնը գրգռեց
երկինց ցասումը. այն վրէժխնդիր կայծակը որ Հայաստա-
նեայց կը սպառնայ՝ արեանս մէջ մտրի... . Բայց դու լսէ իմ
վերջին խնդիրս :

ԵՐՌԻԱՆԻ. Խօսէ՛, յայտնէ՛ ինձի :

ՍՍՆԳՌԻԻՑ. Երբոր մեռնիմ ես, ո՛վ Երուանդ, և սև հողերը
զիս ծածկին, երբ յաղթական դաշտէն դառնաս, ո՛հ դու սգոյ
մէջ մի մտնար : Առանձին իմ գերեզմանս եկուր իմ վրաս
մտածելու. և վարդերով ու յաղթական դափնիովք իմ շե-
րիմս զարգարէ, յիշելով որ ես արդէն երկնային ընտրեալ
ոգիներուն մէջ անձկաւ քեզի կը սպասեմ :

ԵՐՌԻԱՆԻ. Եւ դու կը կարծես որ ես ապրիմ երբոր զը-
կուիմ անձկալի տեսութենէդ, երբոր ա՛լ չլսեմ ձայնդ, եր-
բոր աչքերուդ մէջ չեմանին իմ հոգիս անուցանող բոցերը... .
Քու սիրտդ՝ որ այնչափ անգամ բարախեց ինձի համար՝ ալ
պիտի չննդրէ՞ զիս : Արդեօք երկնային գաւառներուն մէջ
չթուռնքներդ ալ պիտի չկրկնեն այն անուէնը զոր երկրիս
վրայ երբէք չէիր՝ մտնար ազօթքներուդ մէջ... .

ՍՍՆԳՌԻԻՑ. Զերծ աշխարհիս կապանքներէն, երկինց ան-
մահական վայելքներուն մէջ քեզի պիտի մտածեմ, և ան-

Թառամ ծաղիկներով երկնից դաշտերուն վրայ քու անունդ պիտի հիւսեմ :

ԵՐՈՒՄՆԻ • Ո՛հ, ի՛նչպէս պիտի ճանչնամ զքեզ երկնաւոր դաւառներուն մէջ, եթէ դու թողլով այս մահացու գեղա-ծիծաղ քօղիք՝ պիտի բարձրանաս՝ ոգի՛ ամբիժ և անարատ՝ լուսոյ դաւառները . աւելի սո՛ւրբ պիտի ըլլայ արդեօք հոն քու ժպտոյ թէ աւելի քաղցր պիտի իլնան ոգւոյս վրայ քու խօսքերդ : Ո՛հ, հոն անշուշտ պիտի մոռնաս այս արտասուլաց հովիտը, և ալ պիտի չյիշես քու խոստմունքներդ այն օրուան յօրում երջանիկ ըրիր զիս քու սէրդ յայսնելով, և թըշուառ՝ զսկելով զիս անկէ :

ՍՄՆԻՈՒԻՅ • Աւելի սուրբ պիտի ըլլայ երկնից մէջ՝ բայց ոչ չինչ նուազ եռանդուն մեր սէրը :

ԵՐՈՒՄՆԻ • (Ձայն Ռեբեկայ) Կը լսես այս մարտագոռ աղմուկը . . հայրենիք զիս ՚ի սպատերազմ կը հրաւիրեն . կ'երթամ ահա . . բայց ուր ալ ըլլանք՝ արդէն հոգիներիս միացած է :

ՍՄՆԻՈՒԻՅ • Ողջամբ գնա (Աբրահամէ) :

ԵՐՈՒՄՆԻ • Սանդուխտ՝ դու որ մահուան վտանգներուն մէջէն աներկիւղ անցար՝ դու կ'արտասուես հիմայ :

ՍՄՆԻՈՒԻՅ • Ողջամբ գնա, Երուանդ . ալ մի՛ փորձեր իմ առաքինութիւնս :

ԵՐՈՒՄՆԻ • Յուսա՛, մի՛ այդչափ արամիր՝ սիրեցեալդ իմ . եթէ երկնից մէջ գրուած է որ մեռնիմ՝ մեռնիլ հարկ է ինձ, և ես բնաւ չեմ դանգատիր : Բայց եթէ ճակատագիրս այս չէ՛ մի՛ վախնար . ամէն վտանգի յաղթելով պիտի դառնամ՝ և քու ճակտիդ վրայ պիտի հիւսեմ իմ մրտենիներս . . մի՛ լար . . ո՛հ մի՛ . . ինձի ալ ինայէ : Անշուշտ Աստուած մը կը գթայ մեզի ալ . եթէ բոլոր աշխարհս երկուքնուս դէմ զինուի՛ և յաղթէ մեզի, մեր անշունչ զիակները գիրկընդխառն պիտի դանէ իր փշրած զինուոյը տակ :

ԱՐԱՐՈՒ ԱԾ Գ.

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

(Խորհելով ինչ բան է) Վերջապէս խաղաղութիւնը տիրեց այս արքունեաց մէջ. բայց այս խաղաղութիւնը՝ աւելի ահաւոր մըրիկներ կը սպառնայ: Ո՛վ զիք, էս հայր էմ... գթութիւն... գթութիւն... եթէ ձեր բարկութեան սուրն էի՝ փշտեցէք զիս... իմ աւերակներովս գոցեցէք այն անգունդը որ ոտքիս տակ կը բացուի... ինչո՞ւ կ'ուզէք իմ Սանդուխտս: Երբ աչքըս կենացս ասպարիզին վրայ կը դարձնեմ՝ աւերակ միայն կը տեսնեմ... անոնց վրայ ձեր գթութիւնը ծաղիկ մը միայն նետեց՝ իմ աղջիկս... ինչո՞ւ չէք ուզեր որ դոնէ գերեզմանիս ահարկու ստուերին տակ՝ ինքը արտասուելց հրեշտակի մը նման՝ հսկելով և աղօթելով հաշտեցընէ աստուածները:.... Ո՛վ զարհուրելի էակ՝ որուն նայուածքը այս տիեզերքս ստեղծեց, չբաւեց քեզի յաւիտենական երջանկութիւնդ, և տարօրինակ հաճոյքի մը համար՝ արտասուք՝ հառաչանք՝ վիշտ՝ յուսահատութիւն տեսնելու՝ ստեղծեցիր թշուառ մահկանացուն, որուն չափաւոր միտքը աստեղաց վրայ քու հետքերդ տեսնելով հոն կը դիմէ զքեզ՝ դանկելու... բայց զարհուրած քու անսահման մեծութենէդ՝ որ երազի մը պէս անգագար իր առջևէն կը հեռանայ՝ վաստակաբեկ կ'իյնայ գերեզմանին մէջ:.. Բայց ոչ... դու անշուշտ գթած էս. արիւնլուայ աստուած մը գրկերէս յափշտակել կ'ուզէ զՍանդուխտ: Բայց էս, ս'է էս այո՝ այն աստուծոյն հետ պիտի պատերազմիմ... երկուքներնէս մէկը պիտի յաղթէ... և իր կայծակունքը կիսով չափ պիտի այրեն իմ ճակատուս մրտենիները... և եթէ պիտի յաղթուի Սանատրուկ, Աստուած մը միայն թող յաղթած ըլլայ իրեն... .

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ՇՍԻԱՐՇ ԵՒ ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ

ՇՍԻԱՐՇ. Ինչո՞ւ է այսչափ արամուծիւնդ, տէր արքայ: Հայաստան քեզմով իր առջի փառքը վերստացած՝ չցիտէր ինչպէս փոխարինէ. ահաւորովի մէջ կան չորս կողմի աղքերը, թագաւորական գահդ ահա քեզի նեցուկ է, և քու շէնքերդ բաւական են՝ իրենց լռին և ամայի աւերակացը մէջ ալ քու անունդ ապագայ դարերուն աւանդել:

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Շաւարշ, թերևս զարմանաս ըսածիս, այս աշխարհիս վրայ չկայ Սանատրիոյ հանգստեան բարձ մը. ինչ է յալթական փողերուն զուարթ գոչիւնը. ինչ ընեմ գերի գարձած աշխարհի մը շլթաներուն շոտաչիւնը, ինչ քաղցրութիւն ունին փառք, անմահութիւն՝ երբ չկայ անոնց մէջ Սանդխաթիս՝ իմ սիրելի աղջկանս անուշ ծիծաղը... Ո՛հ, ինչ կ'ըսեմ... Սանդուխտ ալ իմն չէ...

ՇՍԻԱՐՇ. Երկինք՝ որոնց սիրտդ ու սուրդ նուիրած ես, երկինք՝ որուն պաագամացը հաւատարիմ պաշտօնեայն ես, երկինքը՝ որ վարձքը կ'ուշացնէ բայց չմոռնար, երկինք կ'ըսեմ՝ վերջապէս պիտի հատուցանեն արժանի փոխարէն մը: Սիյուսահասիր, առ քեզ կոչէ զՍանդուխտ. հօր մը ձայնը միշտ սրտին կը դաչի՝ թէպէտ քարացեալ ըլլայ. ո՞րչափ աւելի Սանդխաթի պէս փափուկ օրիորդի մը՝ որուն շթուկքը ինչուան հիմայ միայն սէր հնչած են: Սպառնա, աղերսէ. մէկ գիէն գերեզմանին պաղ զիրկը՝ մէկալէն հայրական սէրը կշիռքի դիր. վերջապէս ինչ որ սիրտդ կ'աղղէ՝ ըրէ...

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Այո՛. ողբքեմ աղերսեմ. մոռնամ հայր և թագաւոր ըլլալս. թերևս Սատուած մը՝ ՚ի գութ շարժէ Սանդըխաթի սիրտը իր հօրը վրայ... բայց այս ինչ ազմուկ է...

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ՆՈՅՆԻ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԳ

ՇՍԻԱՐՇ. Տէր արքայ, Ժողովուրդն է որ խուռն բաղմուծ թեամբ արքունեաց սրահները կ'օղողէ:

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Բայուին դռները :

ՇՍԻԱՐՇ • Ի՞նչ կը խնդրէք Հայոց ժողովուրդ :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԳ • Արդարութիւն..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Թշուա՛ն հայր ..

ԺՈՂՈՎՈՒՐԳ • Վրէժ ..

ՇՍԻԱՐՇ • Յիշեցէք որ ձեր Թագաւորին աղջիկն է ..

ԺՈՂՈՎՈՒՐԳ • Արիւն ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Ա՛լ բաւական է .. հեռացէ՛ք ..

ԺՈՂՈՎՈՒՐԳ • Կեցցէ՛ն դիք սա՛հապանք .. մա՛հ ամբարշափն ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Ազմուկներով պիտի գողացընէք Սանատրուկը .. հեռացէ՛ք .. և թող ձեր տեղը խօսի Քրմասպետը :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԳ • Տէր արքայ, յարգէ կրօնքը՝ եթէ հայրենիքդ կը սիրես : (Կը հեռանան) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

ՔՐԾԱՊԵՏ, ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ ԵՒ ՇՍԻԱՐՇ

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Յառաջ մատիր, ծերունի :

ՔՐԾԱՊԵՏ • Այս մահացու քողին տակ, որ զիս կը ծածկէ, լսէ ի՛նչ կը հրամայէ քեզի կրօնքը :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Միշտ մեծարեցի Սատուածները :

ՔՐԾԱՊԵՏ • Պարտքդ կատարեցիր. առանց անոնց ի՛նչ էս :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Պատկառելի ըրի անոնց անունը. հիմայ ահա քեկ՝ անոնց օգնութիւնը կը խնդրեմ :

ՔՐԾԱՊԵՏ • Գիտես անշուշտ թէ ի՛նչ բանի համար եկայ հոս ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Իմ աղջիկս ..

ՔՐԾԱՊԵՏ • Քու Աստուածներդ ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Աւա՛ղ .. դռնէ ջնջէ իմ սրտէս իր պատկերը ..

ՔՐԾԱՊԵՏ • Սրբապիղծ է նա ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Այո, յանցաւոր է :

ՔՐԾԱՊԵՏ • Դու խնքնին կը դատապարտես զայն ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Ի՞նչ պէտք որ ընեմ ..

ՔՐԾԱՊԵՏ • Ինչ որ հայրենիք, ինչ որ Աստուածք կը պահանջեն քեզմէ ..

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • Խօսէ ուրիմն .. ի՛նչ ..

ՔՐՄԱՊԵՏ. Սպաննէս զինքը...

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Թշուառ... Սանատրուկին հետ կը խօսիս...

ՔՐՄԱՊԵՏ. Եւ Աստուած մը իմ բերնէս Սանատրուկին կը պատասխանէ. մոռթ գրերով նախատինքը ճակատուդ վրայ գրուած է. իր արեամբը միայն կրնաս զայն ջնջել...

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Ահաւոր մըրիկ մը յուզեցաւ սրտիս մէջ... արդէն սպառնալից կայծակը իր գլխուն վրայ կ'որոտար... երբոր զինքը ժպտել տեսայ՝ սուրը ձեռքէս ինկաւ՝ և արցունքներ սահեցան աչքէս...

ՔՐՄԱՊԵՏ. Նախատէ գիւցազն հայրերդ. օտնակոխ ըրէ Աստուածներդ, և թող որ յաղթական աղջիկ մը անոնց աւերակներուն վրայ կանգնէ խաչելոյն ատելի նշանը...

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Ահաւոր զարհուրելի պատկեր...

ՔՐՄԱՊԵՏ. Արևը չմտած պէտք է որ Սանդուխտ թողու զաշխարհ...

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՛հ... այսպիսի զոհ չէն կրնար ինզրել Աստուածք հօրմէ մը:

ՔՐՄԱՊԵՏ. Մի ջանար Աստուածոց խորհուրդներուն մէջ թափանցել:

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Իսկ Հայաստան...

ՔՐՄԱՊԵՏ. Ծափ պիտի զարնէ քեզի:

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Աշխարհս...

ՔՐՄԱՊԵՏ. Պիտի լուէ:

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Եւ երբոր երկինք և երկիր կշտանան աղջրկանս արեամբը, ինչ կը մնայ Սանատուդ...

ՔՐՄԱՊԵՏ. Գերեզման մը... որուն քով պիտի բազմի Արդարութիւնը մահուան նոճիներով պսակուած:

ՍՍՆԱՏՐՈՒԿ. Անողորմ ճակատագիր:

ՔՐՄԱՊԵՏ. Աշխարհիս օրինակ տալու համար՝ յաճախ Արամազդ իր կայծակները բարձրաբերձ արքունեաց վրայ կ'արձրէ: Արդ ես զքեզ կը թողում... բայց ոչ եթէ առանձին... հետգ է անողորք Խիղճը և արիւնաշաղախ Վրէժխնդրութիւնը, որ հիմայ բոլոր տիեզերաց մէջէն թուչելով կրկին ձեռքերովը կը մ' թընցնէ երկինքը, և կատաղութիւն կը շնչէ ամէն Հայկազն սրտերու մէջ (Մէհի):

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ ԵՒ ՍԱՆԳՈՒԽՑ

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ա՞յս վիճակիս մէջ տեսնար պիտի զքեզ հայրդ՝ Սանդուխտ...

ՍԱՆԳՈՒԽՑ. Հայր, աղէտք զիս կը չարչարեն, բայց դեռ չեն ընկճած:

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՛հ, մի՛ զարթուցաներ մտացս մէջ յանցանացդ յիշատակը. եթէ անոնց չեմ կրնար ներել՝ դոնէ մտնամ՝ զանոնք: Տեսա՞ր ինչպիսի վտանգներ կան մեր չորս կողմը:

ՍԱՆԳՈՒԽՑ. Թէ որ ես զքեզ վտանգի մէջ կը դնեմ, քու փրկութեանդ համար պատրաստ եմ կեանքս զոհելու:

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՛հ, այն Սանդուխտս, կը տեսնեմ որ դու իմ արիւնս ես դեռ... չէ՛. որը չթողուցին զիս երկինք. հիմայ թող դան յափշտակելու ինձմէ այս դահը և այս սպակը, լաւ է ինձ քեզմով երջանիկ հայր ըլլալ՝ քան թէ առանց քեզի միահեծան թագաւոր:

ՍԱՆԳՈՒԽՑ. Միշտ քուկդ եմ ես հայր իմ...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Բայց ի՞նչ են գաղանիքներդ... ինչո՞ւ հօրմէդ կը ծածկուիս: Քանի որ այսնոր աղանդը ճանչցար՝ միշտ սըխուր՝ միշտ արատասուաց մէջ ես... Ո՛ւր է իմ առջի Սանդուխտս, ո՞ւր է այն անմեղ տատրակը որ քայլերուս կը հետեւէր և որուն միտքը ուրիշ ասպարէզներ չէր վնասեր՝ բայց իր հօրը և մօրը գիրկը... սէ՛, ան անձկալի վայրկեանները ո՞ւր են: Դեռ կարծես աչքիս դիմացն է որ պզտիկ էիր և գլուխդ ծաղիկներով զարդարուած կ'առաջնորդէի զքեզ Արամազդայ մեհեանը: Մայրդ՝ որուն երեսը նայելով անմեղութեամբ կը ծիծաղէիր՝ զքեզ այնպէս տեսնելով զմայլած ինքիրմէ դուրս էր. դու ալ կը հարցնէիր ինձի անոյշ ձայնովդ. « Հայրիկ, ո՞ւր պիտի երթանք ». երբոր մեհեանը հասանք զքեզ գիրկս առի, և « Ո՛վ հօր Արամազդ, կ'ըսէի, որուն վահանը Հայաստանի չորս կողմը տարածուած կը հովանաւորէ՞ զայն, կ'ոյսդ Անահիտ, և դու նազելի Աստղիկ որուն

Ժպիտը վարդեր կը թափթըփէ Հայոց հովիտներուն վրայ, լսեցէք հօր մը աղաչանայր, պահեցէք իմ աղջիկս, տեսնեմ՝ զինքը մեծցած հասակով և առաքինութեամբ, և օր մը իմ ծերութեանս միտթարանքն ըլլայ» : Իսկ դու զուարթ աչքերդ մէյմը ինձի մէյմը մօրդ դարձընելով՝ ինչպէս թռչնիկ մը որ նոր ելած ըլլալով իր բոյնէն մէյմը ծննդեան տեղը կը նայի՝ մէյմըն ալ հեռուանց տեսնուած ծաղկափթիթի զաշտերուն՝ կարծես կը խոստանայիր ու խոս կատարել... ան, ան իմ Սանդուխտս հիմայ ուր է :

ՍՄՆԳՈՒԽՅՏ. Հայր իմ՝ անցելոյն քաղցր յիշատակները, հայրական գթութիւնդ, սիրտս կը ճնշեն. բայց քու սիրոյդ հետ՝ երկնաւոր ճշմարտութիւն մը զօրացած՝ բռնացած է իմ սրտիս վրայ. չտիպողանց լուսաւոր ծագած է մտայս մէջ հաւատոց լոյսը :

ՍՄՆՍՏՐՈՒԿ. Ո՞ր անօրէնը զքեզ խաբելով կը յափշտակէ ինձմէ և որբ կը թողու զիս աշխարհիս երեսը... արդեօք կարենամ ողիտի գտնել այնչափ դառն մահ մը՝ որչափ դառն է այն հարուածը զոր սրտիս կ'ըլեցընէ : Գուտար իմ, տես երազներուդ մէջ ի՞նչ արիւն կը վազէ... անթիւ թագաւորաց արիւնն է, ամէնքն ալ Արամազդայ հպատակ :... Աչքդ չորս կողմդ նետէ, Սատուածոց կայծակները դէս կը ծխեն փախըստական թշնամեաց բանակներուն վրայ... ամէն տեղ իրենց հետքերը կան... բայց թէ որ բան մը սիրագ չզգար՝ գէթ հօրդ խնայէ, իմ աղջիկս. բաւական վէրքեր ունի իր սիրտը, մի՛ ուղեր քու ձեռքովդ ցաւ մըն ալ աւելցընել. անհախտ թանն ալ զայրացած՝ զքեզ կը խնդրէ սպաննելու համար... ան, զիտես ի՞նչ է հայր մը, աղջիկ. հայրը ի՞նչ է :

ՍՄՆԳՈՒԽՅՏ. Ինչու կը փութաս Սատուածոց վրէժը դու լուծել, էթէ իրենք արդարեւ Սատուած են՝ թող աւերակներուն մէջէն բարձրացընեն իրենց նախատակո՞ծ ճակատը, և ևս խոնարհիմ անոնց զիմաց :

ՍՄՆՍՏՐՈՒԿ. Ինչու այսչափ յամառ ես. ի՞նչ կը տեսնես դուտար իմ այս նոր կրօնքիս մէջ. ինչուան հիմայ նոյն փառք չէ՞ն ծագեր արեւը և աստղերը, նոյն զօրութիւնը և իմաստութիւնը չկա՞ր որ զերկինք և զերկիր կը կառավարէր. ի՞նչ Սատուած է այս սաշտածդ :

ՍՄՆԳՈՒԽՅՏ. Կը սօշտեմ այն Սատուածը որ զերկինս և

զերկիր ստեղծեց, և կը սիրեմ՝ այն Աստուածը որ մարդկու-
թեան համար զոհ եղաւ:

ՍՆՆԱՏՐՈՒԿ • Ահա քու հայրդ, քու հայրդ խն, իմ սիրելի
Սանդուխտս, հազար վերքերով սրտին վրայ, յաղթուլթիւն-
ները փառքը առաթուր կոխած, արտատուաց հեղեղներ թա-
փելով, ոտքդ կ'իջնայ, քեզմէ կեանք կը խնդրէ, կը զանափ
իրեն... ան ուրեմն այս գաշոյնը որով հայրենեաց թշնամի-
ները ջնջեցի, ան և ծոցս մտէ. թերևս գերեզմանին խորը
ամբարիշտ ձայնդ ալ զգայ հօրդ յաւիտենական խաղաղու-
թիւնը խռովելդ. խն եթէ քիչ կ'երևայ քեզի ունեցած
փառքդ՝ զինուլթ արշաւեմ... իմ սիրելի օրիորդս յաղթական
դրօշներուն հովանեացը տակ քնանայ, և հազար նուաճեալ
ազգերու երգերը զինքը որբեն: Յիշէ իմ նազելիս՝ յիշէ որ ես
այն եմ որ քեզի կեանք եմ տուեր. դողդողալով հսկած եմ
քու ամէն մէկ քայլիդ վրայ. առջի ծիծաղդ իմ երեսս եկած է,
ես սրբած եմ քու առջի արցունքդ. և երբոր աշխարհիս
մրրկայոյզ ալիքները՝ զէնքերուն շաչիւնը՝ ապագային տարա-
կոյսները՝ զիս վշտաց զարհուրելի անգունդը կը մղէին, զքեզ
իմ գիրկս առած կը սեղմէի և անմեղ ճերմակ ճակատիդ վրայ
նայելով՝ վարդագոյն շրթուհիքերդ համբուրելով իմ անձկու-
թիւններս կը մոռնայի, անապատացած հոգւոյս վրայ յուսոյ
ճառագայթ մը կը ծագեր: Աղջիկս, ո՞րք կը թողուս զիս,
գթուլթեան ձայն մը չըմտսիր սրտիդ մէջ... Ի՞նչ յանցանք ըրի
քեզի... խօսէ... Ի՞նչ կը վճռես հօրդ՝ կեանք թէ մահ...

ՍՆՆԳՈՒԻՑ • Յաւիտենական կեանք...

ՍՆՆԱՏՐՈՒԿ • Ուրեմն կը ժխտես: (Զայրադեալ) Անիծեալ
ըլլան այն խաբերայ յոյսերդ, գնու գնու ինքն որ ալ աղջիկս
չես՝ անիծեալ ըլլաս. մ'թին և յուսահատ ըլլան քու օրերդ
յաւիտեան. այն տանջանքները որ հօրդ տուիր՝ այն տան-
ջանքները վրայէդ չզրկուին: Բայց անմահ վայելքներու մէջ
ալ ըլլաս, մինչդեռ սիրոյ և մանկուլթեան զուարթ բաժակը
կը քամես՝ հօրդ ահարկու ստուերը գլխուդ վրայ կենայ և
թոյն կաթեցընէ բաժակին մէջ... (Մոլեգին յերկինս հայելով)
Գու ալ կշտացիր՝ կշտացիր արեան ծարաւի աստուած,
յուսամ քիչ առենէն ջնջել հեղքերդ աշխարհիս երեսէն ա-
րեան հեղեղներով: Ելէք զէնքի վաղեցեք՝ հզօր Աստուածք
Ոլիւմպեայ. երկնից լայնածաւալ գաշտերը արեան աստա-

րէզ դարձուցած՝ կռուի ելէք այս նոր աստուծոյս դէմ: Դողացընէ տիեզերքս ձեր զարհուրելի խառնուրդը... ահագին զէնքերուդ շողունը՝ հազարաւոր երկինքի արևները մթնցընէ... և ահաբեկ տիեզերք արձագանգ տան ձեզի... այս կործանի այդ աստուածը, և թող իր աւերակացը տակ ճմլէ տիեզերքն ալ զիս ալ՝ որ զուարթ ոգւով այնպիսի աւերակաց տակ կը մեռնիմ:

ՍՍՆԴՈՒԻՍ (Մէլոսի) Ո՛հ Աստուած իմ... տկար կոյս մը ձեռքէդ մի՛ ձգեր... զարհուրելի բաժակ մը կայ զիմացս... ներէ իմ խելացնոր հօրս:

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ Ո՛հ, իմ աղջիկս էր որ հառաչեց: Մեղայ գուտար իմ՝ դեռ քու հայրդ եմ... հնազանդէ Աստուածոց՝ և այն դառն անէծքները որ գլխուդ վրայ կարդացի՝ իմ գըլխուս դան բոլորն ալ՝ նազելիս... Ես քու տեղդ մեռնիմ... Ահա այն ճակատը՝ այն սիրտը զոր թշնամեաց բանակներ չեն կրցած դողացընել խոնարհեցընել՝ այն ճակատը զիմացդ կը խոնարհի: Անխոռով աչքով Սանատրուկ տեսաւ իր աթոռը սասանեալ, հազար ազգեր իրեն դէմ զինուած. Սանատրուկ անոնք տեսաւ և անխոռով էր. լեռնադէզ ալիքները իր սրտին դէմ խորտակեցան, և դ՛ու, իմ օրիորդս, դ՛ու կուտաս ինձի այն հարուածը զոր թշնամիք չէին կրցած տալ: Քու քաղցրիկ մօրդ յիշատակին սիրուն ըլլայ, քու հօրդ մաղերուն որ քեզի ու հայրենեաց համար ճերմըկած են, քու մանկու թեանդ սիրուն, այն Աստուծոյն սիրուն ըլլայ գէթ զոր սիրոյ Աստուած կը կոչես, այսպէս անդու թ մ՛ըլլար... մի՛ ուզեր պանդուխտ՝ յուսահատ ձգել զիս աշխարհիս երեսը: Ահա աչքէդ արցունք կը թափի... ո՛հ փայլի պիտի մէջէն արդեօք յուսոյ ծիածանը՝ թէ ատոր մէջ խղուլին պիտի սըրտիդ փափուկ զգացմունքները... խօսէ... դարձուր ինձմէ այն գթած արսասուալից աչքերը որ բաւական են քու հայրդ յիմարեցընել... սիրտս քեզի համար կտոր կտոր կ'ըլլայ... խօսէ... բայց մտածէ որ այդ խօսքէդ կախուած է հօրդ կեանքը... քու կեանքդ...

ՍՍՆԴՈՒԻՍ Թէ որ աշխարհային պատճառ մ'ըլլար զիս զրգողը՝ քու խօսքերդ բաւական էին զիս եւ կեցընելու... բայց երկինք զիս կը հրաւիրեն. աներկիւզ կը թողում զաշխարհ, ցաւով մը միայն հայր իմ՝ որ դեռ ճշմարտութեան Լոյսը չըմբռնեցիր...

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Ա՛լ բաւական է . . . ո՛վ Նրկինք մեզի վկայ ե-
զիր . գուտար ընարէ , (Սորբ Խ Բագը Դիճարը Է Դիէ) . . .

ՍՍՆԳՈՒԽՍ . Թէ որ այս սուրն է որ իմ եղբարցս ծոցը մը-
տաւ , թէ որ այս սուրն է որ վերջ մը տալով թշուառու-
թեանցս՝ Աստուծոյս հետ պիտի միացընէ զիս՝ սուրը կ'ըն-
տրեմ՝ այն սուրը . . . Իջեցուր հայր՝ այդ մահաբեր հարուածը ,
վերջին վայրկեանիս ալ ցուցընեմ թէ Սանատրկոյ արժանի
գուտար եմ . . . Չարկ՝ բայց մի մոռնար որ քու աղջկեղ վար-
դագոյն արեանը մեջ՝ իր ծիծաղը խառնեց . զարկ՝ և ինչ որ
արցունքս չէ կրցած սորվեցընէ՛լ արիւնս սորվեցընէ , և այն
նուիրական լինն պատկառանքը՝ այն խաւարեալ յոյ-
սերս որ դերեզմանիս վրայ պիտի թուզտին , անոնք հայր՝ ա-
նոնք թերեւս սիրող մեղմացընէն : Չարկ և թաղէ զիս այն կոր-
ծանեալ տաճարաց շուքին տակ , իմ քրիստոնեայ եղբարցս
քով . . .

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Հնազանդէ ինծի . իբրև թագաւոր , իբրև հայր
կը հրամայեմ քեզի . . .

ՍՍՆԳՈՒԽՍ . Անհուն սիրով կը սիրեմ զքեզ , բայց իմ Աս-
տուածս քեզմէ ալ աւելի կը սիրեմ : Առ ոչինչ կը գրեմ՝ ամէն
մարդկային պատկառանք , ազատ կը համարիմ անձս ամէն
կապերէ , ալ զքեզ հայր չեմ ճանչնար՝ եթէ քրիստոնեայ
չես . . .

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Ո՛վ զայրոյթ , ո՛վ յանդգնութիւն . . . պաշտէ
Աստուածները՝ կամ մեռիր . . .

ՍՍՆԳՈՒԽՍ . Քրիստոնեայ եմ :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Ինչու կ'ուշանան Երկնից կայծակները այս
ամպարիշաղ կարկեցընելու . . . պաշտէ՛ Աստուածները . . .

ՍՍՆԳՈՒԽՍ . Քրիստոնեայ եմ :

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Փութա ուրեմն արիւնշաղախ սեղանը .
զքեզ զո՛հ կ'ընեմ Աստուածոյս . ահա քու մահուանդ վը-
ճիւղ . . .

ՍՍՆԳՈՒԽՍ . Չեմ գողար . . .

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Այո՛ , պիտի գողաս՝ բայց շատ ուշ , երբ շողալ
տեսնես գլխուդ վրայ քու արեանդ ծարաւի սուրերը . . .

ՍՍՆԳՈՒԽՍ . Աստուած մը իմ հետս է . . .

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ . Տեսնենք եթէ այդ Աստուածը պիտի կարե-
նայ փրկել զքեզ իմ ձեռքէս : Ո՛չ . պիտի չկործանիք , ո՛վ

դէք, ցորչափ, կենդանի է Սանատրուկ, ցորչափ սուրը իր
ձեռքին մէջ փշրած չէ : (Մէկն է :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ.

ՍԱՆԴՈՒԽՍ ԵՒ ԽՈՌ (Դասէճ)

(Սանդուխտ շնորհաբար ինկած իւր հետեւ)

ԴԱՆԻՃ. Կոյս, մեր տէրը Սանատրուկ թագաւոր կը հրա-
մայէ որ մէկդի թողուս այս շքեղ զարդերը, որ Հայոց թա-
գուհւոյն կը վայլեն, և ոչ թէ քրիստոնեայ մահապարտի մը :
ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Իմ հօրս և թագաւորիս հրամանները կա-
տարուին :

ՏԵՍԱՐԱՆ Է.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՇԱԽԱՐՇ

ՇԱԽԱՐՇ. Ներեցէք, դշտոյ, այսպէս յանկարծ ներս մըտ-
նելով ձեր խորհուրդները պղտորելուս, աղետալի դոյժ մը
ունիմ զոր չէի կրնար ուշացընել...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Եւ ի՞նչ է...

ՇԱԽԱՐՇ. Ձեր անձնանուէր բարեկամը Երուանդ...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Ո՛հ տէր, ի՞նչ կայ Երուանդիս վրայ, շուտ
ըսէ...

ՇԱԽԱՐՇ. Երուանդ զարհուրելի արիւնահեղ պատերազմի
մը մէջ քաջութեամբ պատերազմելով...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Ո՛հ, պատմի ի՞նչ եղաւ... խօսէ...

ՇԱԽԱՐՇ. Ալանաց հզօր բանակը երբոր հաղարաւոր փողե-
րով պատերազմի հրաւերը տուաւ՝ և հրեղէն ծովերու պէս
երկաթաղէն գունդերը կը շարժէին, Հայոց անվէհեր բանա-
կըն ալ սկսաւ յառաջ ելլալ : Արդէն օդին մէջ յաղթու-
թեան հրաւեր տալով դրօշները կը ծփան, արդէն բանակ
բանակի մօտ է, և մահը հաղարաւոր կարիճներ կը հնձէ,
երբոր Ալանաց ձախ թևը ետ քաշուելով՝ քաջալերուեցաւ
Հայոց աջ թևը ետևէն ինկած՝ ահադին ջարդ մը տալ : ...
Բայց զարհուրելի տեսարան, անոնք դարան լարեր և Հայե-
րը խաբելով հոն որսացեր են : Հոն ահռելի արիւնահեղու-

Թիւն մը Հայոց և Ալանաց մէջ. բոլոր պատերազմի դաշտին վրայ բանակները իրար անցեր են՝ ինչպէս փոթորկայոց ծովեր նեղուցի մը մէջ. սուրերը կը շողան խիտ առ խիտ գունդերուն մէջէն, ինչպէս մըրկաբեր ամպոց մէջէն փայլակը. արեան սև հեղեղներ կը թաւալին, գլորուելով ունայն սաղաւարաններ և զրահներ որ իրենց քաջ տերանց լանջքը՝ ի դուր կը պահպանէին հայ նիղակաց գէմ: Սմննուն աչքէն կրակ կը թափթրփի՝ ամենուն ձեռքէն մահ. յաղթութիւնը տարակուսեալ թուերով երկու բանակներուն մէջ կը թռչտի: Այս խառնուրդիս մէջ ահա Երուանդ իր հեծելազոր գնդաւը կը յարձակի: Յաղթութիւնը զուարթերես՝ իր հողմածուփ դրօշներուն վրայ կը նստեր: Չիաւորաց և հետևակաց գունդերուն մէջէն արիւնոտ ճամբայ մը կը բանայ իրեն. հազարաւոր սլաքներ իր չորս կողմը կը սուլեն կը սահին, բայց կարծես չեն համարձակիր իր սիրտը մտուելու, կամ թէ անծանօթ ձեռք մը զանոնք կը հեռացնէ. իր երիվարը խըխընչելով կը կոխկրուտէ բիւրաւոր գիւցաղանց մարմինը, որ քիչ մը առաջ գերութիւն և մահ կը սպառնային: Թշնամեաց մէջ խռովութիւնը կը տիրէ, լայնածաւալ դաշտերը նեղ կ'երեւան փախչողներուն, Հայերը կը քաջալերուին... այլ հոն թշնամեաց գիւհանցը վրայ՝ պատառոտեալ և արիւնոտ դրօշներուն մէջ՝ սուրը ձեռքը փշրած՝ իր վահանին վրայ Հայոց գիւցաղնը կ'էլնայ...

ՍՍՆԴՈՒԽՑ. Ո՛հ...

ՇԱԽԱՐՇ. Դանն յաղթութիւն, զոր Հայերը գիւցաղնի մը գնով գնեցին... Սրգ զիս որ իր քաջութեանցը վկայ եղայ՝ կը խաւրէ առ քեզ իր յետին ողջոյնը մատուցանելու, և կ'աղաչէ որ չմոռնաս զինքը... Այլ, ո՛վ գէթ, կը ցնորի կոյսը... բարեկամ օգնէ իրեն:

ՍՍՆԴՈՒԽՑ. (Միշտ ցնորած) Ո՞ւր եմ... ո՞ւր եմ... Թողէք զիս... ո՞րն է այս արիւնաշաղախ դաշտը... անուն մը կը մըմնջեն այդ շրթունքը... այդ նուաղեալ աչքերը մէկը կը փնտռեն... Երուանդն է ինքը... Երուանդն է... զէնքեր բերէք ինձի... զինուիմ... երթամ այն դաշտը... մինակ է Երուանդ...

ՇԱԽԱՐՇ. Մխիթարուէ կոյս. անօգուտ են արտասուք որ գերեզմանի մը անդգայ քարին վրայ կը կաթին...

ՍՄՆԴՈՒԽՑ. (Կոյնպէս) Թող փութա Հայաստան իր աղաարարին շիրիմն ողջունելու. Էս սպաշնորհ, էս քու մահունդ պատճառ՝ հեռու պիտի կենամ: Ո՛հ, թէ որ էս հետաքրքիր և քեզի ուղղուած հարուած մը զիս քու ոտքէ նետէր: Բայց դեզ մուննա՛լ, դքե՛ղ... ո՛հ, երբ արասուք ջնջեն սրտէս ամենէն քաղցր յիշատակները, քու անուռցանջինջ պիտի մնայ...

ՇԱԽԱՐՇ. Վէրքերդ մի նորոգեր բամբիշ վազ կամ անագան կ'անցնին վիշաք...

ՍՄՆԴՈՒԽՑ. Մայր... ո՛հ, կանչեցէք մայրս... պատմեցէք իրեն իմ անձկութիւններս... իր համբուրիցը անձկահարօտ շրթունքս կը տօչորին... Ահա գարնանաղայր հեղեղի պէս վրաս կը յարձակի մոլեգին ամբօխը... ո՛ւր փախչիմ... ո՛հ մայր, քու գերեզմանդ կ'ապաւինիմ...

ՇԱԽԱՐՇ. Գթա՛ երկնային կոյս, դթա երիտասարդութեանդ... 'ի դուժ կը շարժին վրագ անշուշտ երկինք...

ՍՄՆԴՈՒԽՑ. Բոց մը կը բորբոքէ զիս... ծարաւը շրթունքս կը հիւծէ... Շաւարշանայ դաշար վաղեցէք... հոն խոր անձաւի մը մէջէն զով և յատակ ալիքներ կը բղխին, բերէք ինձ: Հոն իմ կոյս ընկերքս՝ քնարներու դիւթիչ ձայնովը կը պարեն... ըսէք անոնց որ ծաղկեայ պսակներ հիւսեն ինձ... մերոյ զոհ մըն եմ... ծաղկիներ սփռեցէք դլսուս վրայ... ծաղկիներ սփռեցէք գերեզմանիս վրայ...

ԴԱՀԻՃ. Ո՛հ թշուառ կոյս...

ՇԱԽԱՐՇ. Երջանկութիւնը կը սպասէ քեզի, մի վախնար նազելի Սանդուխտ...

ՍՄՆԴՈՒԽՑ. Տեսէք, տեսէք սա խաւարամած բանտերը որ աչքիս զիմաց կը բացուին... տեսէք ի՛նչ տխուր լոյս կ'արձրկէ անոնց վրայ դահճին ջահը... լսեցէք շրթաներուն շառաչիւնը... տեսէք մահը որ սովալուկ գայլի մը պէս վրաս կը յարձակի... Բարեա՛ւ երթայք մանկական յոյսք... բարեաւ երթ յուսած իծաղ հասակ... Բայց աւա՛ղ, էս կը ցնորիմ... ոչ որ կ'անսայ ինձ... մթին ամպոց մէջ մոլորած տատրակի նման՝ ցաւոց մէջ կը կորսուի հողիս: Ինչո՛ւ կ'ուշանաք, տարէք զիս այդ նսեմ բանտը... ա՛լ ինքզինքս պաշտպանե՛լ չեմ կրնար...

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ե՛

ԲԱՆՏ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

ՍԱՆԴՈՒԽՏ

(Շղթաներու մէջ պատկած, Բանաբն խորը լուսաստոր ամպի ճը մեջէն
ճօրն սպռտերը կ'երևայ:)

(Իբրև Բէ երազ փեանելու:) Ո՛վ անձկալի ծոց... ո՛վ իմ մանկ
կուժեանս գեղեցիկ օրորոցը... զքեզ իմ ծոցս կը գրկեմ...
և երջանիկ եմ... սակայն դու լուռ ես, դու որ չէիր կրնար
աղջիկդ տեսնել առանց սիրոյ խօսք մ'ըսելու... բայց աչքէդ
արցունք մը կը կաթի... մայր իմ՝ փարատէ տրտմութիւնդ...
ահա իրարու գիրկն ենք... Եկուր վերջին անգամ մ'ալ եր-
կրիս վրայ միատեղ լալու հաճոյքը վայելենք:... (ՍԼաքի.)
Ո՛հ... երանք էր... այս ի՛նչ մութ... ի՛նչ ահաւոր տեղ է...
սիրտս կը դողայ:.. Քո՛ւն անուշակ՝ ինչիր արտեանանցս
վրայ.. խաբէ իմ ցաւերս հեշտ երազներով... Թշուառի մը
համար մոռացութենէն քաղցր ի՛նչ կայ... (Շղթաները կը շար-
ժին:) Ի՛նչ տխուր ձայն կը կրկնեն այս խոր կամարները...
արդեօք մ'ութեան մէջ թափառող ստուերներն են որ զիս
կ'ողբան... Թողուցէք զիս, թողուցէք զիս, ո՛հ գթացէք ինձի
... ես անմեղ եմ... Եկուր ուրեմն, ո՛վ մահ, եկուր ալ տան
ջանքներս մ'երկրնցներ... այն ծաղիկները զոր սերը պիտի
քաղէր՝ դու զանոնք ժողովէ, և անոնցմով քու տխուր սա-
փորդ զարգարէ:.. Անձկալի լոյս արևու, զոր աչքերս ըն-
դունայն տեղ կը փնտռեն՝ բարեա՛ւ մնա... ես կը մեռնիմ ահա
... և ոչ ոք կը հողայ զիս... (Կ'իշխայ նոսաղէալ:)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ՆՈՅՆ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԻ (Վերսեբը Խաթա՛ծ)։

ԵՐՈՒԱՆԻ. (Հիացմամբ)։ Մարդասանձ դաշտին վրայէն՝ դեռ փառաց արիւնաղանդ մրտենին ճակատս՝ որ զօրութիւնը զիս մահուան ցրտասարսուռ դրկերէն յափշտակելով՝ հոս կ'առաջնորդէ։... Սէր՝ կոյր առաջնորդ իմ քայլերուս՝ քու խաբեբայ երազներուդ մէջն եմ դարձեալ՝ թէ ճմարտիւ Սանդուխան է տեսածս։ Շղթաները իրեն բարձ առած՝ այս ահաւոր բանախ մէջ անխուով կը ննջէ՝ մարդկային վշտերը մկիթարելու խաւրուած այս հրեշտակը, ինչպէս աստղն մը լոյսը գերեզմանին վրայ։ Ժպիաք բոլորովին թողմամբ չէ իր շրթանց վրայ, աժդոյն է իր ճակատը՝ թեթև ամպի տակ ծածկուած լուսնի նման. ընդհատ է իր շունչը՝ ինչպէս կէս գիշերուան հովը՝ որ կը շնչէ և կը գաղրի։ (Սանդխաթին զմայնամբ նայելով)։ Ո՛հ, հրեշտակ մ'ըլլայի թեթև թևերով այն հոգւոյն մէջ իջնալով՝ վէրքերը բժշկելու։ Ո՛վ գիտէ՝ սիրոյ երազոց մէջ որորուելով հիմայ՝ կը յիշէ թերեւս այն երջանիկ վայրկեանները՝ որ առանձին զիմաց գիմաց նստած՝ մոռնալով բոլոր աշխարհս՝ իրարու նայուածքներուն մէջ կ'ապրէինք։ Շրթուհքնիս չէին համարձակեր մեր հոգւոյն դաղանիքները յայտնել, բայց վարդափթիթ ժպիտ մը՝ հեղձամղձուկ հառաչանք մը միայն՝ մեր կաթողին խղձերը կը մասնէին, ինչպէս երկու երկնաւոր էակներ որ գէմագէմ կեցած լուռ՝ մահկանացուաց ականջը չհասկըցող ներդաշնակութեամբ կը խօսին...

ՍԱՆԳՈՒԻՍ. (Քննոյն մէջ)։ Գթութիւն... ո՛հ Տէր, ... զըթութիւն...

ԵՐՈՒԱՆԻ. (Զմայնամբ)։ Անմահից պսակներէն փրցուած ծաղիկ, ո՞վ զքեզ դատապարտեց այս ախուր հովախ մէջ թողմելու...

ՍԱՆԳՈՒԻՍ. (Սեպիւնով)։ Հրեշտակ գթութեան, իջնորուրեմն թշուառի մը արցունքները սրբելու...

ԵՐՈՒԱՆԻ. Մի ցնորի՛ր՝ Սանդուխա. տես ով է...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Երուանդ, ո՛հ քու տեսքդ դերեզմանիս ար-
խուր ճամբունն վրայ մխլթարութեան նշոյլ մը կ'արձըկէ...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Գերեզմանի՛դ...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Կը տեսնես այս շղթաները...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Թոյլ տուր ինձ համբուրել զանոնք...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Կը տեսնես այս խաւարամած բանտը...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Գու հոն ես Սանդուխտ, ինձի համար արքայ-
ութիւն է...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Ահա ինչ որ մնաց ինձի...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Յորչափ ապրի Երուանդ՝ մի վախնար. եթէ
սուրը խորտակի ձեռքին մէջ՝ իր վիրաւոր մարմինը քեզի վա-
հան կ'ըլլայ...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Երուանդ՝ այս դերադոյն ժամուս մէջ յորում՝
երկիրս ինձի նահատակութեան ասպարէզ մը դարձած է՝ և
երկինք հանդիսագիր են, ինչո՞ւ խաղաղութիւնս սղտորել
կուղես. իբրև քրիստոնէայ նկատէ զիս հիմայ. ա՛լ մոռցիր
տկար կոյսը...

ԵՐՈՒՍՏԻ. (Բռտան:) Զքեզ մոռնա՞լ... ո՛հ ոչ. մեռնիլ...
Կը տեսնես այս վերքերը, (Զբահը Բանաւով):

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Երկի՛նք...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Մի զարհուրիր. քեզի համար առի զանոնք...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Եւ եկա՞ր...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Զքեզ փրկելու...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Եթէ անհնար է...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Մեռնելու...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Եւ ի՛նչպէս պիտի աղատես զիս...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Հօրդ միտքը ամբքելով...

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. Ընդունայ՛ն ջանք...

ԵՐՈՒՍՏԻ. Մէկ հրամանիս կը սպասեն բոլոր Հայոց դուն-
դերը, արեան հեղեղներով մահուանդ դատակնիլը պիտի
ջնջեմ. (Յերթան.)

ՍՄՆԴՈՒԽՅՏ. (Եփեւէն:) Ա՛հ քու սիրուդ ըլլայ Երուանդ,
քու ամենէն սիրելոյդ գլխուն՝ վերջին ձայնս մտիկ ըրէ. խա-
ղաղութեան Սատուած մըն է այն որուն համար կը մեռնիմ, և
ուրիշ կերպով չ'սանձեր իր թշնամեաց սրոյն կատաղութիւ-
նը՝ բայց հեղութեամբ պարանոցը անոր ընծայելով: Սակայն
թէ որ աղաչանքս ընդունայն է՝ թէ որ կ'ատես զիս՝ այն ա-

նօրէն սուրբ որ հօրս դէմ պիտի բարձրացնես՝ նախ իմ ծոցս մխէ... իմ արեանս մէջ հօրս կատաղութիւնն ալ քու ատելութիւնդ ալ շիջանին...

ԵՐՈՒՍՆԻ. Երբոր անհրաժեշտ է զոհը՝ երբոր արիւն կը խնդրէ այդ Աստուածը, թող ես երթամ ուրեմն այն սեղանին վրայ քու տեղդ զոհուելու...

ՍՍՆԴՈՒԽՍ. Ո՛հ, ապրէ. ես տկար կոյս՝ ուրիշ բան չեմ կրնար տանիլ խաչին ոտքը, բայց արցունք մը և արեանս կաթիլները. դու վառաց ասպարեզին մէջ քաղէ քեզի պատրաստուած մրցանակները՝ և եկուր այն խաչին ոտքը նետելու. ապրէ, և եթէ յիշես զիս, շիրմիս վրայ եկուր ինձի մը տածելու...

ԵՐՈՒՍՆԻ. Ուրեմն զիս կը թողնու...

ՍՍՆԴՈՒԽՍ. Յաւիտեան երկնից մէջ միանալու համար հոն կը կոչէ զիս Աստուած...

ԵՐՈՒՍՆԻ. Զքեզ տեսնելով կ'ուզեմ հաւտալ թէ Աստուած մը կայ. բայց հաւտալով այն Աստուծոյն զոր ձայնդ ինձի կը սորվեցրնէ, ո՛հ մի՛ խաբուիր, քեզի է որ կը հաւտամ... և եթէ խորտակէ 'ի քեզ իր ամենէն զգալի պատկերը՝ եթէ քու ժպիտդ թոռմելով՝ ամայնայ ինձ աշխարհ, էհ, պիտի ըսեմ ան ատեն թէ աս աշխարհս դիպուածոյ ծնունդ է՝ և թէ թըշուառութիւնը՝ իր երկաթեայ դաւազանովը կը վարէ զտիւղերս... Այն ատեն պիտի մանեմ մահուան ստուերներուն մէջ հարցրնելու թէ ո՞վ է ստեղծեր զմարդ և ինչու այսչափ թշուառ. թէ ինչու ինքը որ կրնար երջանկութիւն բաշխել՝ մահ և աղէտք սփռեր է մարդուն ճամբուն վրայ... Բայց եթէ սիրոյ էակ մը կայ հոն, ո՛հ, ան ատեն վրէժխնդրութիւն պիտի կարգամ աշխարհիս վրայ... անէծք և վրէժ քու վրասդ...

ՍՍՆԴՈՒԽՍ. Անիծէ՛ զիս... բայց ճանչցիր զինքը...

ԵՐՈՒՍՆԻ. (Սբափելով) Ո՛հ... Ի՞նչ ըսի... թշուառ... իմ վերաս լինան անէծք, իմ վրաս փշրին քեզի սպառնացող կայծակունք... թող ինձ միայն որ գէթ իբրև եղբայր քու ետևէդ դամ... Մէկ սեղանի վրայ՝ երկու ողջակէզ զոհունիք... Այն ատեն՝ թէ և յաւիտենականութիւնը մութ և անեզր անապատ մ'ըլլայ, թէ և անգութ աստուածք հոն սիրեն՝ կը դժան անշուշտ մեզի՝ քու անմեղ ճակատիդ վրայ արեան բիծը նշմարելով... Թող հիմայ աղէ քու շղթաներդ...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Սիրոյ համար թեթև են շլթայք...

ԵՐՈՒԱՆԿ. Քանցր է քեզի վատահամբաւ մահ մը...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Վատահամբաւ չէ Աստուծոյ համար մեանիլ:

ԵՐՈՒԱՆԿ. Եւ մինչև ցերթ պիտի յամառիս...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Մինչև որ ճշմարտութիւնն ըմբռնես:

ԵՐՈՒԱՆԿ. Խաբետաախր ցնորք:

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Երկնային ճշմարտութիւնք...

ԵՐՈՒԱՆԿ. Ի սէր այն սուրբ հանգուցին որ կը կապէ զմեզ՝
մի թողուր զիս...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Ի սէր երկնից հետս եկուր...

ԵՐՈՒԱՆԿ. Կ'ուզէս ուրեմն որ սուրս իմ կենացս վերջ մը
տայ...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Մէկտեղ մեանինք և մէկտեղ ասրինք յաւի-
տեան...

ԵՐՈՒԱՆԿ. Ո՛հ դու երբէք չսիրեցիր զիս անողորմ... և ես
ինքզինքս մահուան ճիրաններէն յափշտակելով եկայ մինչև
հոս... (Չօրակնաց.) Ասէք՝ մահուան դաշտը տարէք զիս...
հոն մեռնիմ... առանձին...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Ո՛հ... որչափ կը ծանրացընես ինձի այս յե-
տին հարուածը...

ԵՐՈՒԱՆԿ. Ո՛վ քաջ նիզակակիցք իմ... տարէք զիս... ահա
կը նուազիմ...

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. Կեցիր... ըսէ՛ ինձի, ի՞նչ կը բաղձաս...

ԵՐՈՒԱՆԿ. Ահաւոր անգունդ մը զմեզ իրարմէ կը բաժնէ...
յաւիտենականութիւնը... (Չօրակնաց քանիսն զԵրոստիտէս)

ՍԱՆԴՈՒԽՍ. (Արհամարգեալ հայի ընդ երկինս...) Ո՛հ երկինք,
գթութիւն... ա՛յլ բաւական է... (Մեկնի):

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ԹԱՂԵՈՍ ԵՒ ԽՈՒԲԲ ԳՐԻՍՏՈՆԵՒՅՈՐ ՈՐ Ի ՄԱՀ ԵՐԹԱՆ

ԹԱՂԵՈՍ. Առաքինի՛ նահատակք՝ անվեհեր յառաջ մասիք
... տեսէք այն աստեղահազիւս սպաղները որ երկրիս թան-
ճրամած ստուերներուն վրայ կը շողան... Թող խնայ աչքեր-
նէդ մահացու քօղը՝ և տեսէք թէ որպիսի անձկաւ հրեշ-

տակք՝ ընկերք ձեր՝ գրկաբաց կը սպասեն ձեզ յերկնօրստ :
 Զուարթ երգերով ողջունեցէք զանոնք . . .

Ո՞րն 'ի պարուէ՝ յառաջ յապրողեալ՝ ասէ .

Երբ փշրի քնար 'ի ձեռս մատաղ քերթովի՝
 Հեշտ ևս հնչէ իր յեափն ձայնն օգոց մէջ .
 Արևն 'ի մուտս 'ի ծայր լերանց երբ ժըպափ՝
 Իրեն ժըպափան աւելի քաղցր է և սերձ .
 Եւ ինչո՞ւ մեր սիրաք՝ երբ մահուան դռնէն
 Յաղթուածեան գիմեմք՝ պիտի չնուագեն :

Պար .

Երգեսցուք Տեառնն զօրութեանց
 Որ ըզբանակրս խորաակէ .
 Եւ ընդ հրեղէն դասուն նուագաց՝
 Զայն մեր յաթոռ նորա ելցէ :

Զայն ճշ .

Սպառազէնք և կառարշաւ գիւցազունք՝
 Զերգ հրաբորբոք անասո շարժեալ 'ի հողմոց ,
 Լեռներ դաշտեր ըսպանալով ծածկեցին .
 Անոնց ցամառն՝ աշխարհքներ քիչ թուէին .
 Բայց Ի՞նչ նայեցար . . . և անոնք սուղան
 Ի վիճս որ իրենց ներքև բացուեցան :

Ուրիշ յայն ճշ .

Ելաւ հըզօրն՝ և իր հուժկու թևերով՝
 Իրլէց քանդեց տերութիւններն 'ի հիմանց .
 Լքուեց առջևն երկիրս . . . և ինք միայնակ՝
 Աւերից վրայ կանգնեց զիւր գահ խորխտապանծ ,
 Ճահատ երկնավէզ վերցուց Քեզի գէմ . . .
 Ի՞նչ կայծակդ ինկաւ . . . փշրեցաւ անդէն :

Հըզօր Աստուած դու զօրութեանց՝
 Ո՞վ քեզի հետ կը բաղդատուի․
 Առջիդ՝ ոչինչ են տիեզերօք․
 Ոչինչն է քեզի տիեզերօք լի։

Երբորդ յայն ՏԸ․

Հայեցաւ խրոխան 'ի կորակոր այս երկիր․
 Արենակաթ սուրն երկնից գէմ շողացուց ,
 Եւ գոչեց . « Ո՞վ իմ ճակատուս մրտենեօք
 Կրնայ իր գլուխը պսակել . ո՞ր Աստուած
 Կրնայ խորտակել սուրն իմ ձեռքիս մէջ
 Կամ յափշտակել զաշխարհ ճիրանէս : »

« Հայու լերանց վրայ ծրփան իմ գրօշներս .
 Կարմրցան ջուրք գետոց արեամբ թշնամեացս .
 Գիշերայն՝ բոցք ատրուշանացն օդաւլաց՝
 Հրեղէն պալատս կանգնեն ամպովք երկնամած .
 Եփրատէն Գանգէս՝ 'ի լուր իմ անուան՝
 Զարհուրած ալքք արձագանգ կուտան :) . . . »

Զորբորդ յայն ՏԸ․

Եւ հիմայ զմեզ՝ իբր ողջակէզ անմրուունչ
 Իր անողորմ սըրոյն ճարակ կը մատնէ : . . .
 Արդարութիւն չենք խնդրեր՝ Տէր , այլ միայն
 Մեր արեանց վրայ զըզման արցունք մը թափէ . . .
 Եւ մեր շիրմաց քով թող վարդեր ծըլին
 Որով քու անմահ տաճարք զարդարուին :

(Մինչդեռ իւր հետանան , ներսէն դիտուր յայնով հեփեւտւ երգը եր-
 գելով Սանդրո-Խոս արքայատանից կ'երևայ , եւ Տփիկ կ'ընէ :)

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ՍԱՆԴՈՒԽՑ ԵՒ ՊԱՐ (Ո՛ր կ'երգէ ներսէն Եզնասիւս)

Ո՛վ անցաւոր վայելք և վառք
 Ո՛ւր վերջանայք... 'ի դամբան...
 Եւ որ 'ի ձեզ յենու զըւարթ
 Առեալ գլորէք 'ի վիհն այն...:

Ո՞ արբուսցէ զսպաքեալս հոգի
 Ո՞ զխռովութիւնս հաշտեցէ.
 Եւ ո՞ զճնդեալ ծաղիկ սրբախ
 Ի ցօղ զըւարթ արբուսցէ:

Եկ ո՛հ եկ խաչդ յաւիտենից՝
 Որ տարածեալ ըզբազուկ
 Եւ ընդ անմահ քով հովանեաւ
 Հանդիսա նընջեն մահացուք:

Ծարաւատենչ հոգւոյս իջցէ
 Յօղ կենսատու սուրբ արեան,
 Որպէս 'ի վարդ արեւակէզ
 Արտօսր այգուն շայեկան:

Մինչ ըզմահուան դառն բաժակ՝
 Ի ձեռս առեալ կամ յըմպել,
 Տուր մոռանալ զանձն իմ խալառ.
 Տուր ինձ ըզմահ քո յիշել:

Մինչ առաթուր կոխեմ ոտից
 Ըզմանկուտեան վարդս՝ ըզթագ՝
 Եւ ըզգլխովս ըսպառնալից
 Ձինջ մերկացեալ կայ վաղակ,

Ներեա՛ սրբոյն որ զիս հարցէ,
 Գիր ցօղ մի լոկ յաչս դահճաց...
 Ներեա՛ նոցա, զիս զօրացո,
 Վանել զերկիրը մահազգեաց...:

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

ԹԱԳԻՆՈՍ ԵՒ ՍԱՆԳՈՒԽՅՈՍ

ԹԱԳԻՆՈՍ. Կու՛ւլձա՛, կոյս գու. չէի կարծեր որ այսպիսի վսեմ ժամու մէջ դողայ Քրիստոնեայ մը...

ՍԱՆԳՈՒԽՅՈՍ. Յօժար է հոգիս՝ բայց մարմինս տկար...

ԹԱԳԻՆՈՍ. Քաջալէրուէ բամբէլչգ Հայոց. նուիրէ Աստուծոյ կուսութեան առջի շուշանը վարդագոյն արեամբ կարմրացած...

ՍԱՆԳՈՒԽՅՈՍ. Քաղցր է այն ձայնը որ ղեա կը մտիծարէ. բայց սէ, էրբ պիտի դադրին մրրիկները... Էրբ իմ այն ծուկի նաւակս խաղաղութեան նաւահանգիստը պիտի հասնի...

ԹԱԳԻՆՈՍ. Տես, ո՛վ կոյս անփորձ, տես այս ալեղարդ ճակատս, կը ճանչնամ զաշխարհ... Իրեն բոլոր ծաղկափթիթ դաշտերէն անցայ... բայց ուր որ ուզեցի քննել՝ ոտքիս տակ թշուառութեան ահագին անդունդը բացուած տեսայ: Ընթացայ ընդ երկար իր ուրուականներուն ետեւէն, որոնց ճակատին վրայ յոյսը կը ժպտէր, որոնց հեաքերը ծաղկունք կը ծլէին... բայց աւանդ... անոնք ամպի պէս փարատեցան... և տեսայ որ ոտքիս տակ... դերեղման մը կայ: Ի՛՛հ, ի՛նչ է կեանքը... մանկու թիւն երիտասարդութիւն այրութիւն ծերութիւն... Ժը պիտ մը՝ արցունք մը՝ կսկիծ մը և յիշատակ մը...

ՍԱՆԳՈՒԽՅՈՍ. Վաղանցուկ է աշխարհ, բայց անցած ժամանակը հրեղէն հեաքեր կը թողու սրտին մէջ...

ԹԱԳԻՆՈՍ. Յիշէ այն ժամը յորում Աստուած մը ինքնին լքեալ և անոք կը տառապէր. ոլուն ոլուն արիւնը կը հոսէր իր ճակատէն. իր հառաչանքները կը կորսուէին յաւիտեանականութեան անդնդին մէջ: Աստուած մը տիեզերաց մէջ արձանացեալ, մէկ ձեռքով վեր կը վերցընէր զերկիր որ կը դրոշէր կորստեան անդնդին մէջ, և միւսով կը ջնջէր իր արեամբն երկնից երեսէն մարդկութեան վճռուած դատակնիքը: Եւ գու կը սարահուսիս...

ՍԱՆԳՈՒԽՅՈՍ. Այժմն բանի պատրաստ եմ ես... բայց Երուանդ... քիչ մ'առաջ հեռացաւ ասիէ լի ցասմամբ...

ԹԱՌԻՈՍ. Լուէ... ինքը քրիստոնեայ եղաւ...

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Ո՛վ անպատոււմ խնդուածիւն... քրիստոնեայ,
և ի՞նչպէս...

ԹԱՌԻՈՍ. Շնչասպառ ընկողմանած էր վտակի մը քով՝ և
չէր կրնար իր նուազեալ աչքերը վերցընել: Երբ անոր հեծե-
ծանքը լսեցի, փուլթացայ օգնել իրեն, որ տեսնելով զիս
տխուր ձայնով գոչեց. « Ի սէր Աստուծոյն զոր կը պաշտես՝
օգնէ ինձի... Յուսահատ առանձին կը մեռնիմ ես ահա...
կաթիլ մը ջուր... պապակեալ շրթունքս կ'այրին »: Աս ըսե-
լով՝ արիւնը գունդագունդ կը վաղէր, և ոյժը կը սպառէր:
Մոլորահետ առուակին յստակ ջրէն ստղաւարտին մէջ լե-
ցուցի, և իրեն տալով՝ կապեցի վէրքերը և քիչ մը շունչ ա-
ռաւ: « Որդեակ իմ, ըսի իրեն, մի՛ յուսահատիր. վաղ կամ
անագան, պէտք է թողունք զաշխարհ: — Է՛հ, գոչեց, երբէք
չեմ վախօցած մահուընէ, ան շատ անգամ իմ սրոյս պաշտօ-
նեայն եղած է. այլ ան անձը որուն համար քաղցր էր ինձ
կեալ և մեռանել՝ նոյն ինքը կը թողու որ իմ մանկուածիւնս
արեանց մէջ թուամի »: .. Եւ քիչ մը դադարելէն վերջը « Ե՛լ
գնա, ըսաւ, բարի ծերունի. շնորհակալ եմ՝ քու երախ-
տեայդ... գնա և թող որ մեռնիմ »: .. Սփոփեցի ես զինքը մինչև
անժոյժ արտասուք իր աչքերէն վաղեցին. ուղեց այն տառն
մկրտուել՝ և ես ամեն բան ըստ կրօնից պատուիրանացը կա-
տարեցի: Բայց ահա ինքն իսկ կուգայ:

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԵՐՈՒՄՆԻ (Ժրանէ յերեալ 'ի դերակնն.)

ԵՐՈՒՄՆԻ. (Կիսամահ, Ժշտ դճայմամբ:) Թողէք զիս զօրականք:
Մօտ եկուր ինձի սերելի... քովս ինչիր յերկնից անմեղ հը-
րեշտակ, և երկրիս եղերքներուն վրայ թափառող հոգի մը՝
թող որ քու լուսաւոր թևոցդ ապաւինած՝ ազատի իր վըշ-
տերէն...

ՍԱՆԴՈՒԻՍ. Երուանդ, մահուան տխուր ասպարէզներուն
վրայէն՝ թռչին մեր հոգիները երկու անբաժան տատրակնե-
րու նման...

ԵՐՈՒՍՆԴ. Այժմի թողուր զիս... կոյս... եթէ կենաց ընկեր չներեցին երկինք որ ըլլամ քեզի, եթէ փառաց աթուր միատեղ չկրցանք նստիլ՝ նոյն գերեզմանին մէջ միատեղ թող հանդէն մեր ոսկերքը... այն վիժին վրայ կախեն իմ մրտենիներս, իմ սուրս... և քանի մը անթառամ ծաղիկ սպռեն որ մեր... սէրը... յիշեցնեն...

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Տես... վարդափետուր թւերնին մեր չորս կողմը թրթռացնելով յաստեղս կը հրաւիրեն զմեզ զուարթունք... հոն պիտի ըլլայ մեր հարսանեաց առագաստը... հոն երջանկաւէտ և անմահ սէր կը սպասէ մեզի...

ԵՐՈՒՍՆԴ. Ո՛հ, ինչ քաղցր, ինչ մխիթարական զգացմունք... երբ աչքս յերկնուստ երկրիս վրայ դարձնեմ. և տեսնեմ. որ նոյն խաչին ստուերը մեր երկուքին շերմացը վրայ կը ծաւալի...

ՍՍՆԴՈՒԽՏ. Տես ինչպէս մեզի դեմ կը զինուի աշխարհ... կարծես թէ երկինք կը բորբոքին՝ հոն արշաւող հրեղէն կառքերէն... լսէ ինչ քաղցր ներդաշնակութիւն կը հնչէ հեռուէն... ո՛հ, ծաղկապսակ ողջակէզներու պէս՝ զուարթ գիմենք սեզանը...

ԵՐՈՒՍՆԴ. Երբ թուովն ծաղկունք... երբ շիջանին եթերալոյց ջահերը և երկինք հիմնայաասակ կործանին, այն տիեզերական գերեզմանին մէջէն, սիրեցեալդ իմ, մեր հոգիներն ելլելով՝ պիտի խնդրեն զիրար. այն մահահամբոյր լուծեան մէջ՝ պիտի պատասխանեն իրարու... Բայց ես... ես կը նուազիմ... աչքերէս լոյսը կը կորսուի... կ'անհետանայ երկիր... ո՛հ... ո՛ւր կը տանին զիս... ո՛ւր... հետո եկուր՝ Սանդուխտ... ինչ զմայլումն... ո՛հ, կը մեկնիմ աշխարհէս... Արիւնս՝ հայրենեաց... սիրտս՝ քեզի... հոգիս՝ Ստուծոյ նուրբեցի... Ողջամբ մնա... երկինից վայելքներու մէջ... անձկաւ կը սպասեմ... քեզի... (Կը ձեռնի:)

ՏԵՍՍՐԱՆ Ի.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԴԱՀԻՃՔ

ԴԱՀԻՃ. Կոյս, և դու ծերունի, թողուցէք այս բանար և հետս եկէք...

ՍԱՆԳՈՒԽՍ • (Որ Գրէէ ՂԵՐՈՒՄՆԵՐ անձնադէտ, աղիողորմ յայնիւ)
 Ի սէր Աստուծոյ, հոս թող զիս :

ԴԱՀԻՃ • Ի մահ... .

ՍԱՆԳՈՒԽՍ • Հոս, այս մարմնոյս վրայ սպաննեցէք զիս... .

ԴԱՀԻՃ • Չափազանց խօսեցար՝ երթանք... .

ՍԱՆԳՈՒԽՍ • Աստուծոյ սիրուն՝ հոս խողխողէ զիս... .

ԹԱԴԻՍ • Կոյս, խմէ այս բաժակը մինչև յատակը... .

ՍԱՆԳՈՒԽՍ • (Նոսողելով) Հայր, երթանք... .

ՏԵՍԱՐԱՆ Ը .

ՇԱԽԱՐՇԱՆ ԴԱՇՏ

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ ԵՒ ԴԱՀԻՃԻ (Ի խորս երիտասալէս խոսուի բազմաբնիկ
 Ժողովորդէան որ հասկիւ երեսին) :

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ • Վրէժխնդրութեան ժամը հնչեց : Սնդութ սիրա, պիտի հանգուրժեմ աղջկանդ յետին ողջոյն լսել... . և մինչդեռ ինքը արևունը կը թափէ՝ քու աչքերէդ արցունք մ'ալ պիտի չ'կաթին... . Եւ դու արև զարհուրած ես պիտի չդարձնես անխեներդ, երբ ատենես հայր մը սուսերամերկ իր հըռ աղջկանը վրայ... . Ի՛նչ... . ինքը պիտի մեռնի՞, և ես ապրիմ : Պիտի չկարծեմ իմ աղջկիս հարսանեաց խաւրէլ՝ մինչդեռ ինծմէ հեռու... . իր կենաց դեռափթիթ ծաղիկը ոտքիս տակ կը կոխկըռտեմ... . Ո՛հ, երբ գունատին այն շրթունքը, երբ այն սիրաը ա՛լ չբաբախէ՝ պիտի չկարծեմ որ կը քնանայ աղջկիս, և արթննալով դիրկս պիտի վազէ՝ և իր հեշտալուր ձայնով՝ Հայր կոչելով զիս պիտի գրկէ՝ պիտի գգուէ... . Ո՛հ, երբ ինքը մեռնի, երբ մեռնի իմ սրտիս միակ սէրը, ի՛նչ պիտի ըլլայ Սանատրուկ, եթէ ոչ գերեզմաններու վրայ թափառող ախուր ստուեր մը՝ փառաց ճառագայթներով պսակուած : Ո՛վ գիբ՝ կը յնորիմ, թէ արդարև ձեռք մը ապագային աղօտ և նսեմաստուեր ճակատին վրայ արեան տառերով իմ անունս կը գրէ... . զարհուրելով կ'անցնին ազգք և ազկնք... . Վրէժ-խնդիր Երկինք, թող ձեր կայծակն իջնայ իր գլխուն վրայ՝ որ զիս ալ իրեն հետ թերևս յաճին փոխէ... . ապա թէ ոչ՝

՞ուր պիտի գտնէ Սանատրուկ խաղաղութիւնը... երկիրս
իրեն յիշատակներովը լի է... և գերեզմանին մէջ իր արիւն-
լուայ ստուերը լուս կեցած կը սպասէ ինծի... Բայց ի՞նչ...
ինքը իմ աղջկիս չէ... մերժեց զիս իսպառ... իր հայրը՝ իր
փառքը՝ իրեն ամեն բանը ինծի թշնամի Աստուած մի է... Թող
զո՛հ ըլլայ ուրեմն Արամազդայ և Սանատրուկոյ սլափուոյն...
Ահա կը մօտենան... բոց մը երակէ երակ կը խլրախ... մա-
ղերս կը ցցուին գլխուս վրայ... անհաշտ Աստաղիք տարա-
րոսաց՝ շնչեցէք ոգւոյս մէջ ասեղութեան բոցը...

ՏԵՍԱՐԱՆ Թ.

ՆՈՅՆ, ԹԱԳԷՈՍ, ՍԱՆԴՈՒԽՏ

ԹԱԳԷՈՍ. Ահաւասիկ կամք, արքայ...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ո՞ւր է ամպարիշար...

ԹԱԳԷՈՍ. Վշտերէ ընկճեալ՝ նուազած է անմեղ կոյսը...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Ե՛լ, արթնցիր... նայէ այս քու արեանդ
ծարաւի գէղեքերը...

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. (Սեպիւնէ) Դեռ կ'ապրիմ... կարծէի թողու-
ցած ըլլալ արգէն դաշխարհ...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. Արիւնլուայ գրկերը բացած՝ քեզի կը սպասէ
մահը...

ՍԱՆԴՈՒԽՏ. Պիտի մեռնիմ... այո... բայց ՚ի սէր այն գո-
րովանաց զոր ունէիր վրաս երբեմն... արեանս մէջ մարի քու
կատաղութիւնդ... Թումբ մ'ըլլայ շիրխն ուր խորտակի դա-
դրի քու զայրոյթդ... և երբ մոռնան զիս ամեկը՝ թշուառ
քրիստոնեայ մը հոն ապաւինելով յիշէ զիս և լայ...

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ. (Առ Դահիճս) Ինչո՞ւ կ'ուշանաք...

ԹԱԳԷՈՍ. Ելերթանք՝ կոյս... Բայց... ո՞վ կը սպասէ աչքիս
գէմ ապագային քողը... ո՞վ կը ընու զիս մարգարեական ազգե-
ցութեամբ... Ի՛նչ զարհուրելի տեսարաններ կը բացուին առ-
ջեւս... Ահա կը կործանին մահեանք... կը դողան թագաւորք և
ստառածք... և այն տիեզերական մթութեան մէջ, երկնից և
երկրի մէջ տեղ՝ բոցանշոյլ խաչ մը կ'արձանանայ իբրև կոսպ եր-
կուքին: Ո՞ւր էք աստուածք Ոլիմպոսի... նայեցաւ Բար-

ձրեալը և անհեապար: Բիւրաւոր ծաղկապսակ հոգիք կը սլանան դէպ 'ի երկինք... Ո՞րն է այն երկիրը որ կրկին անգամ մարդկու թեան որորոյն եղած է: Սովալուկ գազաններու նման՝ արեան հեղեղները ժայռերուն վրայէն կը գահաձիւթին: Արգեօք այն արիւնները վրէժ կը խնդրեն, թէ մարին պիտի անոնց մէջ այն ահաւոր վճիռները զոր անջինջ տառերով Արդարութիւնը իր ճակատին վրայ գրեց... Աւա՛ղ... իր մահաբեր գեղեցիկութեան զմայլած բիւրաւոր աշխարհակալք վրան կը յարձակին՝ և իր ճակատին գովինները փրցնելով գլուխին կը զարգարեն... Ընդ երկար բոլոր աշխարհիս վահանն ըլլալէն վերջը՝ կը կործանի Հայաստան, և անոր աւերակացը վրայէն կ'ողողեն բարբարոս ժողովուրդք զարևմուտս... Բայց դու, Սանարուկ, ինչո՞ւ թափառական կը շրջիս նսեմաստուեր անատուսց մէջ... Իր փայլակնացայտ աչքերը վրագ գարձուցած՝ ետևէդ կուգայ անողոք Արդարութիւնը, և գժնեայ ժպիտով մը ահանջէդ կը մըմուս « Վրէժխնդրութիւն »: անոր սուրդ պատեանը գարձուր. ահա անծանօթ ձեռքէ սլացած նեա մը՝ լվախձան կը դնէ անօրէնութեանցդ... քու փառացդ խրոխտ շէնքը գերեզմանի մը մէջ կը կործանի կ'անհետանայ... Այլ մշտայալթ կրօնքը՝ ազգաց, ժամանակաց և աստուածոց աւերակներուն վրայ ծփալով՝ ինչպէս տապանակը ջրհեղեղին վրայ՝ անջնաս կը հասնի անձկաաւնչ նաւահանգիստը... Դու եւս ո՞վ կոյս՝ դու եւս սիրօփուէ: Տես ինչպէս Հայաստան կը խոնարհի գերեզմանիդ վրայ որ իր նախատինքն ու պարծանքն է... Պատկառելով կ'անցնին անոր վրայէն դարերը...

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ • (Դահիճը ցոփելու) Ահա ով պիտի լռեցնէ քու յանդուզն շրթուներդ. զօրականք՝ նեաաձիգ սպաննեցէք սա թշուառները...

ԹՍԻԿՈՍ • Խաղաղութիւն իջնայ քու վրագ Հայաստան... (Երևան 'ի Բ կոյս. առանձնանայ Սանարուկ. Ժողովուրդն յատուց ճապարհ:)

Ա. Տես ի՞նչ աներկիւղ կեցեր է սա կոյսը...

Բ. Զհանգուրժեր սիրտս այս տանջանքը տեսնելու. անմեղ էր ան...

Գ. Բարեկամք, բարեկամք սա հրաչքը նայեցէք...

Ա. Ո՞վ տէր... փախչինք... նեաերը իր մարմնոյն մէջ չեն մանար՝ այլ ետ գաւնալով գահիճները կը սպաննեն...

որտէն բղխած արիւնը դեռ տաք է... Սանդուխտ, դուստր
խմ՝ Սանդուխտ...

ՍՍՆԳՈՒՆՏ. (Հոգին աւանդելով). Հայր... կը ներքեմ... քեզի...

ՍՍՆՍՏՐՈՒԿ. Ներքէլ... ինծի՞... ինծի՞ կը ներքեմ... սէ ան
ատեն վայրկեան մ'ալ տարէ որ դաճճիդ մահը տեսնես...
Բայց ի՛նչ... կը գոցես աչքերդ յաւիտեան... սէ... ալ Սան-
դուխտս չկայ... Թշուա՛ն հայր... անդուժ Դիք... Այո՛ դու
վրէժդ լուծեցիր, այո՛ յաղթեցիր դուն Հրէից Աստուած...

